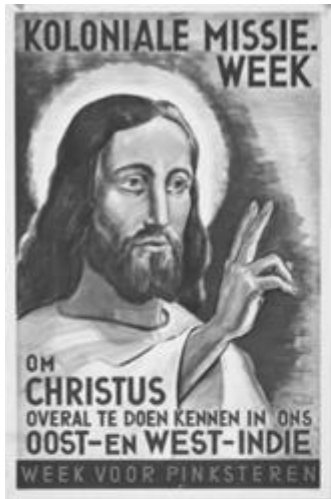

De missie van dekolonisatie

De 'dekolonisatie' van missiearchieven

Masterscriptie 'Geschiedenis & Actualiteit'

Emma Goossens, s4460642

Docent: Prof. Dr. M. Monteiro

15 maart 2020

Afbeeldingen voorblad:

Boven: 'Koloniale missieweek om Christus overal te doen kennen in ons Oost- en West-Indië. Week voor Pinksteren', V.R.A.J. van Schoonhoven van Beurden (KDC, AFBG-4a33954); 'De nieuwe kerk van Banda Atjeh halverwege de bouw. De bakstenen bouw is nog niet volledig bedekt met het voor Nederlands-Indië zo karakteristieke witte pleister' (KDC, AFBK-3c9550).

Onder: 'Broeders van Dongen op een inlandse markt in Nederlands Oost Indië' (KDC, AFBK-3c1274); 'Eerwaarde zusters van Sint Jozef van Amersfoort. Voor Indiërs' (KDC, AFBK-3c9636).

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Status Quaestionis	7
<i>New Imperial History</i>	8
<i>Koloniale archieven</i>	9
<i>Structuur van het archief</i>	11
<i>Beschikbaarheid van archieven</i>	12
Vraagstelling en methode	14
<i>Hoofd- en deelvragen</i>	14
<i>Praktische uitwerking</i>	16
'Dekolonisatie' initiatieven en doelstellingen	17
<i>Verzamelde onderzoeksarchieven</i>	18
<i>Opname in de collectie van de Pacific Research Archives</i>	19
<i>Kopiëren van archieven</i>	20
<i>Online gids tot missiearchieven</i>	21
<i>Inrichting van de 'dekolonisatie'</i>	23
Beschikbaarheid en toegankelijkheid archieven	25
<i>Het gebruik van onderzoeksarchieven</i>	25
<i>Beperkte digitale beschikbaarheid</i>	26
<i>Praktische toevoegingen beperkt</i>	27
<i>Database van het Pacific Manuscripts Bureau</i>	28
<i>De toegankelijkheid van de collecties en objecten</i>	29
<i>Archiefomschrijvingen verzameld</i>	29
<i>Digitale gids</i>	30
<i>Toegankelijkheid binnen de projecten</i>	31
Kolonialisme in de context	33
<i>Onderzoek- en zendingsarchieven</i>	33
<i>Context via biografische informatie</i>	34
<i>Missie- en zendingsmanuscripten</i>	35
<i>De term koloniaal in de database</i>	36
<i>Archieven van de zendingspraktijk</i>	37
<i>Impliciete koloniale geschiedenis</i>	38

Conclusie	39
<i>Opbouw van de collecties</i>	39
<i>Toegankelijkheid via archiefomschrijvingen</i>	40
<i>Digitalisering of ‘dekolonisatie’</i>	41
<i>Aanbeveling voor missiearchieven in Nederland en Indonesië</i>	41
Bibliografie	43
<i>Boeken en artikelen</i>	43
<i>Digitale bronnen</i>	44
<i>Overig materiaal</i>	50

Inleiding

In het project 'Erfgoed delen' van het Katholiek Documentatie Centrum, Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven en de Radboud Universiteit worden de mogelijkheden verkend om archivalia te digitaliseren en internationaal beschikbaar te maken. Focus hierbij zijn de koloniale missiearchieven in Nederland en Indonesië. Dit project is de aanleiding voor deze scriptie.

Er is momenteel veel aandacht voor het koloniaal verleden. Hierdoor worden er volgens antropologe Gloria Wekker steeds meer vragen gesteld over het ontstaan van deze geschiedenis. Wie heeft of had de macht om deze geschiedenissen te schrijven? Vaak wordt de geschiedenis bepaald door de elite. Wekker stelt vast dat steeds meer groepen, die voorheen niet de macht hadden om hun stem te laten horen, ook steeds meer hun visie geven op de geschiedenis.¹ Archieven bepalen welke geschiedenissen bewaard worden, er ligt dus ook een grote taak bij archieven als het gaat om het koloniaal verleden.²

Via literatuuronderzoek wordt onderzocht hoe transnationale archieven, zoals koloniale missiearchieven, beschikbaar en toegankelijk gemaakt kunnen worden. Hierbij is het van belang om van alle betrokken partijen de belangen en intenties te inventariseren.

In Nederland is er recent onderzoek gedaan naar de 'dekolonisatie' van VOC archieven.³ Dit is een voorbeeld van een project over het toegankelijk maken van archieven; met welke doelstellingen is een archief opgezet en welke belangen spelen er bij archieven? 'Dekolonisatie' is een omstreden begrip en de betekenis van het woord 'dekolonisatie' is eigenlijk tweeledig geworden: enerzijds slaat het op het proces van afscheiding van de kolonisator of het 'moederland', anderzijds gaat 'dekoloniseren' over het wijzigen van koloniale structuren en verhoudingen in beide landen en de bewustwording daarvan. Dit heeft naast archieven ook betrekking op bijvoorbeeld musea. Historica Sophie Rose legt het recente debat onder historici als volgt uit: 'Hoe kunnen historici van deze waardevolle, maar verre van objectieve bronnen gebruik maken zonder de koloniale aannames en vooroordelen van de VOC en haar bewindhebbers over te nemen?'⁴

Bij het proces van 'dekolonisatie' moeten betrokken instanties oppassen dat zij zich niet koloniaal gaan gedragen: westerse instituten moeten niet alleen bedenken wat de beste manier is om archieven en collecties te dekoloniseren aldus Hodan Warsame, een van de

¹ Steven Smit, 'Focus: "Mensen wreven over onze armen om te zien of de huidskleur wel echt was."', NPO Radio 1 (21 januari 2020), geraadpleegd via: <https://www.nporadio1.nl/radio-focus/onderwerpen/526440-mensen-wreven-over-onze-armen-om-te-zien-of-de-huidskleur-wel-echt-was> op 28 januari 2020, 00:18:20-00:20:32.

² Smit, 'Focus: "Mensen wreven over onze armen"', NPO Radio 1 (21 januari 2020), 00:18:20-00:20:32.

³ Sophie Rose, 'Hoe dekoloniseer je een archief: Verslag VOC-symposium', <https://www.historici.nl/hoe-dekoloniseer-je-een-archieff/> versie 5 december 2017, (geraadpleegd 22 november 2019).

⁴ Rose, 'Hoe dekoloniseer je een archief', <https://www.historici.nl/hoe-dekoloniseer-je-een-archieff/> versie 5 december 2017, (geraadpleegd 22 november 2019).

initiatiefnemers van de actiegroep 'Decolonize The Museum'⁵ Het is belangrijk om aandacht te hebben voor de vragen die leven bij verschillende groepen (of opvolgende generaties), die betrokken werden bij het kolonialisme. Dan pas kunnen er betekenisvolle wijzigingen doorgevoerd worden en zowel het Indonesische en Nederlandse verhaal compleet maken.⁶ Op welke manier kunnen historici deze bronnen inzetten in hun onderzoek zonder de koloniale aannames en vooroordelen die in de VOC-archieven waar te nemen zijn, over te nemen? Hiervoor moeten archieven en documenten toegankelijker worden en moet er kritisch gekeken worden naar de 'framing' van het archief. Historicus Jos Gommans stelt dat een voorwaarde om dit te doen een gedegen kennis van de culturele achtergrond en vooroordelen die passen bij het thema is. Slechts met deze kennis kan een collectie kritisch onderzocht worden.⁷ Rose wijst hierbij ook op het risico dat alleen westerse landen beslissingen maken in het 'dekolonisatieproces'. Instanties zullen dan bewust of onbewust gebruik blijven maken van oude koloniale verhoudingen.⁸

De VOC-casus laat zien dat de ontsluiting en het gebruik van koloniale archieven voor onderzoek lastig is. Doordat missie plaatsvond in een koloniale setting zijn missiearchieven ook koloniaal. Als zodanig zijn dit zeer relevante, maar tot dusver onvoldoende gebruikte bronnen voor onderzoek naar de koloniale geschiedenis van Nederland. Toegankelijk maken van de missiearchieven is dus een logische stap. Hiervoor moet ook gekeken worden hoe deze archieven 'gedekoloniseerd' kunnen worden. De theorieën en methodes die gebruikt zijn bij de VOC-archieven kunnen niet een op een overgenomen en gebruikt worden voor missiearchieven. Het karakter van de archieven verschilt doordat de instantie die achter het ontstaan van het archief zit verschilt.

In dit onderzoek staat de 'dekolonisatie' van missiearchieven centraal aan de hand van de volgende hoofdvraag:

Op welke manier gaan internationale collectie-vormingsprojecten om met transnationale, koloniale, religieuze collecties?

Er volgt een verkenning van eerder uitgevoerd onderzoek omtrent de omgang met het koloniale verleden en 'dekolonisatie'. Aan de hand daarvan wordt de methode uiteengezet waarna een analyse van verschillende 'dekolonisatieprojecten' plaatsvindt. Hiermee wordt de

⁵ Nienke Zoetbrood, Rokhaya Seck en Lauren Fabels, 'Kasten vol schuldgevoel: wat te doen met schedels en botten uit de koloniale tijd?', <https://www.vn.nl/dekolonisatie-kasten-vol-schuldgevoel/> 3 maart 2018, (geraadpleegd 28 november 2019).

⁶ Bossema, Wim, 'Musea dekoloniseren, hoe doe je dat?' in: De Volkskrant 24 mei 2017 geraadpleegd via: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/musea-dekoloniseren-hoe-doe-je-dat-b3be56be/> op 22 november 2019.

⁷ Jos Gommans, 'Rethinking the VOC: Two Cheers for Progress' in: BMGN - Low Countries Historical Review - 134:2 (2019), 142-152, alhier 14

⁸ Rose, 'Hoe dekoloniseer je een archief', <https://www.historici.nl/hoe-dekoloniseer-je-een-archief/> versie 5 december 2017, (geraadpleegd 22 november 2019).

hoofdvraag beantwoord en zal er een aanbeveling worden gedaan omtrent de omgang met Nederlandse en Indonesische missiearchieven.

Status Quaestionis

In 1806 werd er in Nederlands-Indië, het huidige Indonesië, godsdienstvrijheid ingevoerd. Dit leidde tot de instelling van een missiegebied in Nederlands Oost-Indië. Tot 1859 werd de verspreiding van godsdienst overzien door de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië. Daarna namen de Jezuiten de leiding en vanaf 1902 kregen ook andere orden en congregaties bestuurlijke verantwoordelijkheden.⁹ Tegelijkertijd startte in 1901 de 'ethische politiek', welvaartsbeleid waarin de ontwikkeling van de lokale bevolking centraal stond. De overheid wenste de bevolking tot een hoger, ook zedelijker, levenspeil te brengen. Ethische politiek bood de katholieke missie en protestantse zending de kans om bijvoorbeeld in de zorg en het onderwijs een rol te vervullen. Deze verantwoordelijkheden werden gesteund door het koloniale bewind. Deze ethische politiek paste binnen een internationale trend van culturele expansie en beschavingsstreven dat werd ingezet als instrument en middel tot legitimering van koloniale machtsverhoudingen.¹⁰

Historica Maaïke Derksen neemt een tweedeling in het Nederlandse beleid waar: in Papoea Nieuw-Guinea was er sprake van 'dual colonialism' terwijl in de rest van Nederlands-Indië sprake was van 'indirect rule'. Bij 'indirect rule' werden instituties ingebed in de bestaande structuren. De lokale elite moest een onderdeel worden van de koloniale structuren en missieorganisaties. De missionarissen en zendelingen waren op hun beurt verantwoordelijk voor onder andere educatie en gezondheidszorg. In het systeem van 'dual colonialism' werden er echter mensen vanuit de Molukken gehaald om gouvernementele taken uit te voeren op Papoea Nieuw-Guinea. Hierdoor ontstond een bijzondere vorm van hiërarchie: boven de bevolking kwam een andere groep gekoloniseerde mensen en pas daarboven volgde de kolonisator. Ook op Papoea Nieuw-Guinea waren missionarissen en zendelingen verantwoordelijk voor educatie en gezondheidszorg maar zij opereerden binnen deze hiërarchie en structuren.¹¹ Via het onderwijs hebben missionarissen en zendelingen invloed op de lokale cultuur. Volgens historica Geertje Mak vormen missionarissen en zendelingen daardoor de basis van het koloniale bestuur.¹²

Beide vormen van koloniaal beleid tonen de verbondenheid met de katholieke missie. De koloniale machthebber zette missie en zending dan ook in binnen hun ethische politiek. Dit maakt missiearchieven relevant voor onderzoek naar koloniale geschiedenis. De

⁹ Huygens ING, 'Repertorium van Nederlandse zendings- en missie-archieven 1800-1960', <http://resources.huygens.knaw.nl/zendingoverzeeskerken/RepertoriumVanNederlandseZendings-EnMissie-archieven1800-1960/gids/organisatie/2979365288> (geraadpleegd 19 september 2019); J.C.H. Blom, 'Nederland sinds 1830' in: J.C.H. Blom en E. Lamberts (red.), *Geschiedenis van de Nederlanden* (Amsterdam 2014), 381-448, alhier 409-411.

¹⁰ Marieke Bloembergen en Remco Raben (red.), *Het koloniale beschavingsoffensief: Wegen naar het nieuwe Indië 1890-1950* (Leiden 2009), 7.

¹¹ Maaïke Derksen, 'Local Intermediaries? The Missioning and Governing of Colonial Subjects in South Dutch New Guinea, 1920-42' in: *The Journal of Pacific History* 51:2 (2016), 111-142, alhier 111-112.

¹² Geertje Mak, 'Huishouden in Nederlands Nieuw-Guinea: Geschiedenis van geslacht op geslacht', *Oratiereeks Universiteit van Amsterdam: 579* (Amsterdam 2017), 19-20.

ethische politiek had een sterke christelijke kleuring maar wordt volgens historici Remco Raben en Marieke Bloembergen vaak als minder ideologisch gezien dan het beleid van andere Europese koloniale machthebbers.¹³ Voor zowel Nederland als Indonesië is missiegeschiedenis van belang, onder andere door de rol die missie speelde in het in de praktijk brengen van de ethische politiek en haar plaats binnen de koloniale structuren. Mede hierdoor is de vraag naar 'dekolonisatie' relevant voor missiearchieven.

New Imperial History

Dat religie een onderdeel is van de koloniale structuren past bij de visie die recente benaderingen van 'New Imperial History' hebben op onderzoek naar de koloniale cultuur. De Nederlandse vorm hiervan wordt gedeeltelijk gebaseerd op de Engelstalige benaderingswijze.¹⁴ In de Engelstalige 'New Imperial History' wordt voornamelijk gefocust op het voormalig British Empire en de lange negentiende eeuw. De relatie tussen de verschillende voormalige koloniën en het imperium staan centraal. Er is echter weinig aandacht voor de twintigste eeuw en dat is volgens de Britse historicus James Thompson een gemis. De transnationale geschiedenissen die plaatsgevonden hebben in de late twintigste eeuw kunnen verschillende maten van globalisering aantonen, aldus Thompson.¹⁵ Om deze transnationale geschiedenissen bloot te kunnen leggen is er ook in de Engelstalige 'New Imperial History' een verschuiving nodig van het traditionele koloniale verhaal naar de verhalen van de lokale bevolking maar dit moet dan wel losgetrokken worden van de nationale geschiedschrijving zodat het transnationale karakter van de geschiedenis duidelijk wordt. Hierdoor verschuift de focus ook van politiek en economisch naar cultureel.¹⁶ Juist door deze verschuiving is er meer ruimte om religie, en dus ook missie, te onderzoeken.

Al in de jaren zestig vond in historisch onderzoek naar het Britse imperialisme een ontwikkeling plaats waarbij de politiek-institutionele geschiedenis van religie belangrijk werd. Dit biedt de kans om kritisch te kijken naar de connectie tussen cultuur, religie, evangelisatie en het imperium. Sinds de jaren tachtig spelen de thema's klasse en gender daarin een steeds grotere rol. Sinds de jaren negentig wordt religie als het speerpunt van Brits kolonialisme gezien en is onderzoek naar religie opnieuw een belangrijk thema. Religie wordt volgens historicus Ballantyne gezien als een cruciaal domein waarbinnen culturele verschillen bepaald worden die voortkomen uit koloniaal bestuur. De verschillen worden geordend en beheerd onder de koloniale heerschappij en Ballantyne stelt dat koloniale heerschappij onderzocht moet worden door te kijken naar de dynamiek van de koloniale

¹³ Bloembergen en Raben, *Het koloniale beschavingsoffensief*, 8.

¹⁴ Remco Raben, 'A New Dutch Imperial History? Perambulations in a Prospective Field' in: *BMGN – Low Countries Historical Review* 128:1 (2013), 5-30, alhier 7.

¹⁵ James Thompson, 'Modern Britain and the New Imperial History' in: *History Compass* 5:2 (2007), 455-462, alhier 455-456, 459-460.

¹⁶ Raben, 'A New Dutch Imperial History?', 5-7.

cultuur. Hij stelt dat cultuur de kern van kolonialisme is en dat dit niet onderzocht kan worden zonder religie mee te nemen.¹⁷ Onderzoek naar koloniaal verleden kan dus niet zonder onderzoek naar koloniale cultuur. Omdat Ballantyne stelt dat religie binnen cultuur een grote rol speelt is het van belang om te kijken in hoeverre het christendom een rol heeft gespeeld in de vormgeving van koloniale structuren.¹⁸ De wisselwerking tussen culturen speelt een belangrijke rol in de koloniale heerschappij moet een belangrijk thema worden in historisch onderzoek.

Volgens Raben wordt de invloed van het kolonialisme op de Nederlandse maatschappij, politiek en cultuur onvoldoende erkend en onderzocht. Dat Engelstalige wetenschappers hierin het voortouw nemen ligt volgens hem aan de verschillende waarden die gegeven werden aan de kolonie: waar Nederland over het algemeen een meer economische of zakelijke houding ten opzichte van Nederlands-Indië had ging Engeland uit van een gezamenlijk imperium. Raben stelt echter dat dit slechts gedeeltelijk opgaat; vanaf de komst van de ethische politiek kwam er wel degelijk een sterkere verbinding met Nederland.¹⁹ In Nederlands historisch onderzoek naar de koloniale cultuur wordt er gefocust op het gedeelte van de cultuur die door verschillen is bepaald. De werking van religie binnen de koloniale cultuur wordt hierbij vaak niet meegenomen, ook niet in het onderzoek van Raben.

In Nederland staat het proces van de 'dekolonisatie' van koloniale archiefcollecties nog in de kinderschoenen. 'Dekolonisatie' is een proces en verschillende betrokken partijen zoals historici, politici en activisten; zij moeten op een nieuwe, kritische, manier met de geschiedenis en erfgoed omgaan.²⁰ Bij archieven gaat 'dekoloniseren' waarschijnlijk vooral om contextbeheer en toegankelijkheid. In de analyse van koloniale culturen is religie, zoals hiervoor beargumenteerd, zeer relevant. Dit maakt ook missiearchieven relevante, koloniale archiefcollecties. Hoe worden de archieven omschreven, welke begrippen worden er gebruikt en wordt er aandacht besteed aan de ontstaansgeschiedenis van een archief? Digitalisering kan een oplossing bieden mits kritisch gekeken wordt naar de toegankelijkheid van deze databases waarbij oog moet zijn voor onder andere context en omschrijvingen, transcripties, taal en vertalingen.²¹

Koloniale archieven

Omdat missiearchieven zijn ontstaan in de koloniale periode en een wettelijk bepalend element zijn in gekoloniseerd gebied, zijn het koloniale archieven. Het is van belang of de

¹⁷ Tony Ballantyne, 'Religion, Difference, and the Limits of British Imperial History' in: *Victoria Studies* 47:3 (2005), 427-455, alhier 429-431.

¹⁸ Ballantyne, 'Limits of British Imperial History', 431-435.

¹⁹ Raben, 'A New Dutch Imperial History?', 8-11, 27.

²⁰ Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 17.

²¹ Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14-15.

archieven gecreëerd zijn door een koloniale machthebber, gekoloniseerden of juist door een derde partij maar dit bepaalt niet of het archief wel of niet als koloniaal gezien wordt. Doordat de archieven betrekking hebben op koloniale thema's, zijn ze koloniaal. Het is van belang om rekening te houden met de wijze waarop het archief ontstaan is.

Documenten die gevonden kunnen worden in koloniale archieven leggen volgens historici Fiona Paisley en Kirsty Reid geen nieuwe geschiedenis bloot. De documenten bevestigen gebeurtenissen, welke in voormalige koloniale gebieden bekend zijn maar die door de koloniale machthebber lang verborgen en achtergehouden zijn.²² Koloniale archieven worden grotendeels bewaard ver weg van het geografische gebied waar ze betrekking op hebben.²³ Deze aspecten zorgen ervoor dat historisch onderzoek bemoeilijkt wordt. Dit geldt ook voor missiearchieven: deze zijn versplinterd over verschillende instanties in zowel het huidige Indonesië als Nederland.

Historisch antropoloog Stoler beargumenteert dat het koloniale archief minder als een bron gezien moet worden maar veel meer als onderzoeksthema gebruikt moet worden. Archieven zijn plaatsen waar kennis geproduceerd is, hierin heeft macht en politiek een rol gespeeld. Kennis produceren door ordening aan te brengen, was een methode voor koloniale regimes om macht te genereren. Archiefonderzoek naar politieke krachten en sociale verhoudingen die er in de koloniale periode waren. Daarbij moet rekening gehouden worden met de politiek van het bewaren en opslaan van informatie.²⁴ Ook in missiearchieven kan informatie gevonden worden over koloniale verhoudingen, bijvoorbeeld in de structuur van het archief. Missiearchieven geven informatie over het koloniale bestuur, mede doordat zij simpelweg onder dat bestuur moesten opereren.

Archieven dragen duidelijke sporen van de koloniale overheid en het koloniaal bestuur. Om onderzoek te doen naar geschiedenis waar deze archieven betrekking op hebben moeten de archieven 'gedekoloniseerd' worden. 'Dekolonisatie' van archieven is volgens archiefwetenschapper Michael Karabinos een continue proces. Er is in dit proces geen eindpunt mogelijk, er zijn slechts acties die het proces verder brengen: 'dekolonisatie' is een continue houding en bewustzijn van de koloniale cultuur waarin het archief is opgebouwd.²⁵ Essentieel hierbij is een bewustzijn van de culturele achtergrond van het archief, oftewel van de koloniale cultuur. Daarnaast is ook de culturele bagage die de onderzoeker meebrengt van belang, al voor hij het archief onderzoekt. Voor westerse

²² Kirsty Reid en Fiona Paisley (red.), *Sources and methods in histories of colonialism: approaching the imperial archive* (Abingdon/New York 2017).

²³ Victoria Haskins, 'Decolonizing the archives: a transnational perspective' in: Reid & Paisley (red.), *Sources and methods in histories of colonialism* (Abingdon/New York 2017), 47-68, alhier 49.

²⁴ Ann Laura Stoler, 'Colonial Archives and the Arts of Governance' in: *Archival Science* 2 (2002), 87-109, alhier 87, 90, 93-94; Nienke Zoetbrood, Rokhaya Seck en Lauren Fabels, 'Kasten vol schuldgevoel: wat te doen met schedels en botten uit de koloniale tijd?', <https://www.vn.nl/dekolonisatie-kasten-vol-schuldgevoel/> 3 maart 2018, (geraadpleegd 28 november 2019).

²⁵ Michael Karabinos, 'Decolonisation in Dutch Archives: Defining and Debating' in: *BMGN - Low Countries Historical Review* 134:2 (2019), 129-141, alhier 130-131.

onderzoekers geldt dat een bewust zijn van 'witheid' nodig is, aangezien dat volgens antropologe Wekker vaak niet gezien wordt als raciale of etnische positie terwijl dat weldegelijk een rol speelt.²⁶ Tegelijkertijd is het veel breder en geldt het voor alle onderzoekers: onderzoekers moeten zich bewustzijn van hun eigen achtergrond. De culturele bagage die de onderzoeker meebrengt bepaalt de manier waarop de onderzoekers, werken, handelen en naar de wereld, geschiedenis en archieven kijken.²⁷

Structuur van het archief

Naast een bewustzijn van de culturele bagage van de onderzoeker is het van belang om het koloniale verleden van het archief te kennen. Volgens historicus Gommans is hiervoor meer onderzoek nodig naar het koloniaal verleden. Dit onderzoek en exploratie van de archieven moeten gecombineerd worden met diepgaande studies naar culturen van gekoloniseerde gebieden. Hierdoor worden archiefstudie en kennis over de koloniale cultuur waarbinnen een archief is ontstaan gekoppeld wat volgens Gommans tot culturele empathie leidt. Dit biedt vervolgens kansen om de nationale identiteitsvorming in zowel het koloniserende land als het gekoloniseerde gebied verder te ontleden.²⁸ Hierdoor wordt de verbondenheid tussen beide landen verhelderd.

Historicus Ballantyne stelt dat er aandacht moet zijn voor de sociologie van kennis: het archief is het product van de ongelijke dialoog tussen de koloniale machthebber en de plek waar zij actief was. Binnen deze ongelijke dialoog ontstonden de randvoorwaarden voor onder andere educatie en welvaartspolitiek.²⁹ De missie handelde ook binnen deze randvoorwaarden en dus speelt ook in missiearchieven de sociologie van kennis een belangrijke rol. Archiefwetenschapper Terry Cook plaatst deze trend binnen de 'post-custodial revolution': er wordt binnen archieven steeds meer gefocust op context, doel, functionaliteit, de maker en het ontstaansproces van het archief.³⁰ Op die manier worden de koloniale structuren en dimensies van het archief blootgelegd.

Karabinos stelt dat het begrijpen van de organisatie die het archief gecreëerd heeft essentieel is. Dit moet het koloniale karakter van het archief blootleggen; het idee dat archieven neutraal zijn moet losgelaten worden. Hierdoor ontstaat er een bewustwording van de mechanismen van kolonialisme en hoe deze, via de archiefvormende actoren hebben doorgewerkt in archiefvorming. Volgens Karabinos gaat het uiteindelijk niet alleen om een

²⁶ Gloria Wekker, *White Innocence: Paradoxes of Colonialism and Race* (Durham 2016), 2

²⁷ Wekker, *White Innocence*, 2-4, 19-20.

²⁸ Gommans, 'Rethinking the VOC: Two Cheers for Progress', 142-143.

²⁹ Tony Ballantyne, 'Archive, discipline, state: Power and knowledge in south Asian historiography' in: *New Zealand Journal of Asian Studies* 3:1 (2001), 87-105, alhier 88, 93.

³⁰ Terry Cook, 'Electronic Records, Paper Minds' in: *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research* 1:0 (2007), 399-443, alhier 418 (eerder verschenen in: *Archives and Manuscripts* 22 (1994), 300-328).

verandering bij archiefinstellingen maar om een verandering van de samenleving, de geschiedwetenschap en van de wereld.³¹

Beschikbaarheid van archieven

Zowel koloniale als missiearchieven zijn versplinterd en bevinden zich gedeeltelijk in het missiegebied, in dit geval het huidige Indonesië en gedeeltelijk in het land waar de congregaties en orden vandaan kwamen, Nederland dus. Missie maakt echter onderdeel uit van zowel de Nederlandse als de Indonesische geschiedenis. Hiermee is missie onderdeel van een transnationale geschiedenis van processen in het verleden die over de grenzen van de natiestaat heen gaan.³² Geschiedenis heeft traditioneel echter een nationaal karakter en historisch onderzoek gebeurt dan ook vaak binnen strikte parameters.³³ Zolang onderzoekers nog binnen deze parameters werken en alleen werken met de archieven waar zij toegang toe hebben kan er geen compleet beeld van deze transnationale geschiedenis ontstaan. Onderzoekers uit beide landen hebben toegang tot een ander gedeelte van de archieven waardoor geen compleet beeld kan ontstaan van de geschiedenis. Bij de praktische uitwerking van 'dekolonisering' van archiefcollecties blijft het vaak beperkt tot de teruggave of overbrenging van archieven naar postkoloniale staten of een discussie hierover.³⁴

Technologie en digitalisering kunnen een oplossing bieden om de archieven te dekoloniseren en dus transnationaal onderzoek mogelijk maken. Volgens historica Victoria Haskins helpt technologie in de meeste gevallen voornamelijk de onderzoekers die al privileges hadden, dit zou de scheve verhoudingen dan alleen maar versterken.³⁵ Digitalisering alleen is geen dekolonisering. Historica Alicia Schrikker ziet echter ook kansen in digitalisering. Zij stelt dat digitalisering de onderzoekspraktijk kan veranderen: koloniale archieven kunnen gebruikt worden om Eurocentrische visies op de geschiedenis ter discussie te stellen door er bijvoorbeeld regionale Aziatische geschiedenissen mee te onderzoeken. Er is historisch onderzoek nodig om de structuur van informatie in archieven te begrijpen. Hierdoor kan wat tot nu toe op de achtergrond blijft in archieven zichtbaar gemaakt worden.³⁶ Door digitalisering is er de mogelijkheid tot 'archival multiverse' waarbij verschillende perspectieven naast elkaar komen te staan. Digitalisering biedt de mogelijkheid tot differentiatie. Archiefwetenschapper Charles Jeurgens waarschuwt dat de perspectieven en structuren uit het verleden behouden moeten blijven. De archiefstructuren zijn immers

³¹ Karabinos, 'Decolonisation in Dutch Archives', 129-141, alhier 131-133; Thomas Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer en historisch onderzoek in Nederland' in: *Archievenblad (KVAN)* 122:9 (2018), 14-19, alhier 17-18.

³² Haskins, 'Decolonizing the archives', 47-48.

³³ Ballantyne, 'Archive, discipline, state', 105.

³⁴ Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14.

³⁵ Haskins, 'Decolonizing the archives', 49.

³⁶ Alicia Schrikker, 'Rethinking the VOC: Between Archival Management and Research Practice' in: *BMGN - Low Countries Historical Review* 134:2 (2019), 96, 99-100.

onderdeel van de geschiedenis en kunnen machtsrelaties in het verleden weergeven. Als oude structuren worden vervangen door nieuwe dan treedt er volgens Jeurgens een nieuwe vorm van kolonisatie op. Nieuwe archiefstructuren en omschrijvingen kunnen naast de oude functioneren.³⁷

Bij missiearchieven ligt het probleem nog wat complexer: koloniale archieven zijn meestal verbonden aan nationale, openbare archieven maar missiearchieven zijn vaak onderdeel van particuliere collecties. Deze zijn niet zomaar toegankelijk en hierin moet dus een extra stap gezet worden door de onderzoekers. Digitalisering kan hier ook een oplossing zijn maar medewerking van de instanties die de collecties in hun bezit hebben is dan noodzakelijk. Hiervoor moet concreet worden geïnventariseerd wat voor wie van waarde is en hoe dit voor onderzoek beschikbaar kan worden gemaakt.³⁸

³⁷ Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14-15. Charles Jeurgens is als archiefwetenschapper verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en is adviseur bij het Nationaal Archief.

³⁸ Marit Monteiro, Marleen Reichgelt, Chris Dols, Hans Krabbendam, Overleg Projectplan digitaliseren missiearchieven in Indonesië (Overleg projectteam Erfgoed delen, Radboud Universiteit, Nijmegen 2018); Marit Monteiro, 'Erfgoed delen, geschiedenis verrijken' in: *Impressie: Nieuwsbrief van het KDC* (2019), 18-20, alhier 20.

Vraagstelling en methode

In dit onderzoek wordt gekeken hoe collectievormingsprojecten omgaan met de koloniale achtergrond van archieven. Hiervoor zal een vergelijking gemaakt worden van twee 'dekolonisatieprojecten'. Hierdoor wordt een beeld geschetst van de mate en wijze van 'dekolonisatie' van archieven. Doordat verschillende projecten naast elkaar worden gelegd kunnen intenties, doelstellingen en uitvoeringen van projecten worden onderzocht en vergeleken.

Allereerst wordt het Britse Mundusproject onderzocht. Dit project had als voornaamste doel de toegang tot zending collecties te faciliteren. Dit project heeft betrekking op archiefcollecties die inhoudelijk een connectie hebben met zending in overzeese gebieden en worden bewaard in het Verenigd Koninkrijk.³⁹ De archieven zijn gecreëerd door Britse instanties en worden nu via internet internationaal beschikbaar gemaakt. Op die manier zijn de documenten ook in te zien in de verschillende gebieden die voorkomen in de collecties.

Zendingsarchieven zijn koloniaal van aard. Hierdoor zijn de archieven die binnen het Mundusproject vallen ook koloniaal. Het beschikbaar en toegankelijk maken van de zending collecties is dan ook een wijze van 'dekoloniseren'. Dit project is relevant voor dit onderzoek over missiearchieven om te onderzoeken of de sterke link met religie en zending invloed heeft op het 'dekolonisatieproces'.

Hiernaast wordt de 'dekolonisatie' van de Australian National University onderzocht. Dit bestaat uit meerdere projecten waarbij er gefocust wordt op Pacific Research Archives en Pacific Manuscripts Bureau.⁴⁰ Beide projecten brengen meerdere archieven samen en zijn juist om die reden geselecteerd. Op welke manier verzamelen zij het materiaal en hoe maken ze hierin keuzes? Zijn er verschillen waar te nemen in archieven van de overheid en archieven vanuit particuliere instanties?

Hoofd- en deelvragen

Om de projecten te onderzoeken is de volgende hoofdvraag opgesteld: *Op welke manier gaan internationale collectievormingsprojecten om met transnationale, koloniale, religieuze collecties?*

Om tot beantwoording van de hoofdvraag te komen zijn de volgende deelvragen van belang:

- Wie initieert en financiert het project? Wordt er eigenaarschap geclaimd?
- Hoe worden collecties beschikbaar én toegankelijk gemaakt?
- Hoe worden collecties gecontextualiseerd? Worden koloniale structuren blootgelegd?

³⁹ Mundus, 'About Mundus: Gateway to missionary collections in the United Kingdom', <http://www.mundus.ac.uk/about.html>, (geraadpleegd 15 december 2019).

⁴⁰ National Library of Australia, 'Pacific digital resources', <https://www.nla.gov.au/research-guides/pacific-digitized-resources#>, (geraadpleegd 15 december 2019).

Door middel van deze vragen worden intenties, doelstellingen en uitvoering van de projecten onderzocht. De beantwoording van deze vragen laat zien hoe de projecten zich rekenschap geven van het koloniale verleden dat een rol speelt in de archieven. Op die manier wordt de hoofdvraag beantwoord en kan er een afweging gemaakt worden: Waar staan de projecten in het 'dekolonisatieproces'?

De deelvragen worden apart behandeld en vormen als het ware drie clusters waarin verschillende thema's aan bod moeten komen. In het eerste cluster gaat het om eigenaarschap en financiering van de projecten. Dit is van belang omdat de instanties die achter een project staan, het project richting geven. Historica Haskins stelt dat hierbinnen ook bepaald wordt in welke mate verschillende partijen grip kunnen krijgen op de archieven. Hierbij doelt ze in dit geval vooral op de lokale Indische bevolking.⁴¹ Het is daarbij van belang om te kijken of in deze inrichting van het project, koloniale verhoudingen losgelaten kunnen worden. Dit bepaalt in welke mate de verschillende partijen actief kunnen deelnemen en profiteren van een het archiefvormingsproject.⁴²

Het tweede cluster focust op de beschikbaarheid en toegankelijkheid van de uiteindelijke collectie. In dit cluster gaat het voornamelijk om de praktische beschikbaarheid en toegankelijkheid van archieven. Het verschil tussen die twee is daarbij ook belangrijk: als een collectie beschikbaar gemaakt is, is het nog niet bruikbaar en dus toegankelijk. Toegankelijk maken van een archief kan volgens historicus en archivaris Jeurgens door middel van een indexering, meertalige archiefingen en transcripties. Hierdoor wordt het archief gemakkelijker in te zien door verschillende groepen mensen, met verschillende nationaliteiten.⁴³ In het tweede cluster wordt onderzocht hoe de collectievormingsprojecten hun materiaal beschikbaar maken maar ook op welke manieren zij trachten de toegankelijkheid van het archief te vergroten. De aspecten die Jeurgens hiervoor genoemd heeft zijn hierbij het uitgangspunt.

Ten slotte wordt gekeken of er aandacht wordt besteed aan de achtergrond en context van het archief. Om met een koloniaal archief te kunnen werken is kennis van het koloniale systeem waarin het functioneerde volgens archiefwetenschapper Karabinos belangrijk.⁴⁴ Historicus Jos Gommans stelt dat op deze manier een brug geslagen kan worden over het verschil dat is ontstaan door de vergrootte afstand in ruimte en tijd.⁴⁵ Om dit te onderzoeken wordt er gekeken naar de archief- of collectieomschrijving, naar de informatie die gegeven wordt over de archiefvormer en informatie over koloniale structuren

⁴¹ Haskins, 'Decolonizing the archives', 55-56.

⁴² Hodan Warsame in: Zoetbrood, Seck en Fabels, 'Kasten vol schuldgevoel: wat te doen met schedels en botten uit de koloniale tijd?', <https://www.vn.nl/dekolonisatie-kasten-vol-schuldgevoel/> 3 maart 2018, (geraadpleegd 28 november 2019).

⁴³ Charles Jeurgens in: Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14-19, alhier 14.

⁴⁴ Michael Karabinos, 'Decolonisation in Dutch Archives: Defining and Debating' in: BMGN - Low Countries Historical Review 134:2 (2019), 129-141, alhier 134.

⁴⁵ Gommans, 'Rethinking the VOC: Two Cheers for Progress', 149.

waarbinnen het archief ontstaan is. Indien mogelijk wordt hier ook gekeken naar de rol die religie en missie of zending hebben binnen het project.

Praktische uitwerking

In dit onderzoek worden verschillende projecten aan de hand van literatuuronderzoek geïnventariseerd en vergeleken. Per cluster wordt er een vergelijking gemaakt waardoor de deelvragen beantwoord zullen worden. In de conclusie wordt de vergelijking compleet gemaakt en zal de hoofdvraag beantwoord worden.

Om de projecten te onderzoeken zal voornamelijk gebruik worden gemaakt van literatuur over deze projecten. Hierin geven betrokken partijen doelstellingen en gebruikte methodes weer waardoor het beleid achter de projecten helder zal worden. Vervolgens wordt er ook gekeken naar de wijze waarop collecties nu beschikbaar zijn. Hiervoor wordt geen archiefonderzoek gedaan maar wordt er wel een korte verkenning gemaakt van hoe het archief is opgebouwd en op welke manier een collectie te raadplegen is.

De hoofdvraag geeft een beeld van de wijze waarop collectievormingsprojecten omgaan met het transnationale, koloniale en of religieuze karakter van de archieven. Hierdoor kan er in de conclusie op basis van de onderzoeksresultaten een advies uitgebracht worden. Op welke manieren worden koloniale archieven breed beschikbaar gemaakt en in hoeverre is dit een vorm van archivale 'dekolonisatie'? Er worden concreet kansen, valkuilen en eisen geformuleerd die van belang zijn bij het beschikbaar maken van koloniaal materiaal. Dit advies is relevant voor alle archiefprojecten waarbij kolonialisme een rol speelt maar zal ook sterk de verbinding leggen naar missie en zending. De focus van het advies zal liggen op de Nederlandse situatie en betrekking hebben op missiearchieven.

‘Dekolonisatie’ initiatieven en doelstellingen

In dit hoofdstuk worden de doelstellingen van verschillende projecten afzonderlijk besproken. Daarna volgt een korte analyse waarin de ‘dekolonisatieprojecten’ worden vergeleken. Voor dit onderzoek zijn twee ‘dekolonisatieprojecten’ geselecteerd. De Australian National University heeft verschillende projecten die betrekking hebben op koloniale archieven en de ontsluiting van koloniaal materiaal. Het meest concrete project dat archieven ontsluit is de archiefverzameling van de Pacific Research Archives (2007). Deze beheert een collectie waarin archiefstukken en ongepubliceerd materiaal uit en over Oceanië en Zuidoost-Azië bewaard worden.⁴⁶ Het gaat dan om wetenschappelijk materiaal maar ook specifiek om documenten die achtergelaten zijn door bijvoorbeeld Europese handelaars.⁴⁷ De archieven zijn veelal in de koloniale periode gevormd of hebben direct betrekking op die periode. Dit maakt dat deze archieven koloniaal zijn. Door de archieven te ontsluiten vindt er een vorm van ‘dekolonisatie’ plaats. Hierdoor zijn de initiatieven en doelstellingen van dit project relevant voor dit onderzoek.

Het Pacific Manuscripts Bureau (1968) is nauw betrokken bij de Pacific Research Archives. Het bureau is een ouder project dat ook binnen de universiteit is ontstaan en als doel heeft om kopieën te maken van archieven, manuscripten en bijzonder zeldzaam gedrukt materiaal.⁴⁸ Omdat deze projecten beide verbonden zijn aan de Australian National University worden deze allebei onderzocht. De betrokken partijen bij de ontsluiting, de financiering en het eigenaarschap van de archieven staan centraal in deze deelvraag. Voor deze projecten is gekozen omdat zij collecties uit verschillende archieven binnen één project plaatsen en verzamelen. Dit is in dit verkennende onderzoek het enige grote project geweest dat deze doelstelling centraal stelt en tegelijkertijd handelt met archieven met een koloniale achtergrond.

Het andere project dat wordt onderzocht is het Britse Mundus project. Dit project heeft direct betrekking op missie en zending en had het doel om toegang tot ‘missionary collections’ (zendingcollecties) te faciliteren of te verbeteren. Negentig tekstuele collecties en ruim veertigduizend foto’s werden via dit project in catalogi opgenomen. Het gaat om meer dan vijfhonderd collecties die verspreid zijn over meer dan vijftig instituten in het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast werd de fysieke opslag van de documenten veilig gesteld en werden verschillende delen geconserveerd.⁴⁹ Financiering, eigenaarschap en (internationale) samenwerking staan ook voor dit project centraal.

⁴⁶ Christine Bryan, 'From the Archives: Pacific Research Archives' in: *The Journal of Pacific History* 51:4 (2016), 409-446, alhier 416.

⁴⁷ Australian National University, 'Pacific Research Archives', <http://archives.anu.edu.au/collections/pacific-research-archives> (geraadpleegd 30 januari 2020).

⁴⁸ ANU College of Asia & the Pacific, 'About the Pacific Manuscripts Bureau', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/about.php>, versie 18 september 2019 (geraadpleegd 30 januari 2020).

⁴⁹ Mundus, 'About Mundus', <http://www.mundus.ac.uk/about.html> (geraadpleegd 30 januari 2020).

Verzamelde onderzoeksarchieven

Het Pacific Research Archives project is in 2007 als initiatief ontstaan binnen de Australische universiteit. Het aanvankelijke doel van het project was het verzamelen van individuele collecties van vroegere onderzoekers aan de universiteit die betrekking hadden op de Aziatische-Pacifische regio. Dit begon met collecties over postkoloniaal beleid maar hier werden steeds meer collecties met thema's die betrekking hadden op gezondheidszorg en gender aan toegevoegd.⁵⁰

Waarschijnlijk heeft het project tussen 2007 en 2010 bijna als geïntegreerd onderdeel in het Pacific Manuscripts Bureau gefunctioneerd. In 2010 werd het eerste beleid rondom de ontwikkeling van de collectie van de Pacific Research Archives geschreven door archiefwetenschapster Karina Taylor.⁵¹ Als gevolg hiervan werden ook samenwerkingen aangegaan met bibliotheken, archieven en andere organisaties. Dit leverde internationale samenwerkingen op maar ook extra financiering. In 2016 waren er vierentwintig verschillende landen bij het project betrokken waardoor het project rondom de Pacific Research Archives een internationaler karakter heeft gekregen.⁵² De betrokken internationale partijen vormen samen met de Australian National University de belangrijkste bron van inkomsten voor dit project. Hierdoor hebben de Pacific Research Archives een relatief onafhankelijk karakter, voor de financiering is het project namelijk niet afhankelijk van commerciële partijen of subsidies. Het kan natuurlijk wel zo zijn dat meewerkende universiteiten voor hun individuele financiering afhankelijk zijn van subsidies maar dit is dan een indirecte afhankelijkheid.

Het beleid uit 2010 is in 2016 herzien en wordt sindsdien ieder jaar geüpdatet.⁵³ Binnen dit beleid zijn de grenzen van het project concreet vastgesteld: er wordt gefocust op drieëntwintig landen in Oceanië en Zuidoost-Azië.⁵⁴ Nieuw-Zeeland is hierbij bewust uitgesloten door de projectleiding. Hiervoor is gekozen omdat er al op verschillende manieren collectievorming plaatsvindt en heeft gevonden in Nieuw-Zeeland.⁵⁵ Deze afbakening is gebaseerd op de ligging van de landen, er is in het beleid geen sprake van een thematische overeenkomst tussen de gebieden die worden meegenomen in de Pacific

⁵⁰ Bryan, 'From the Archives', 417.

⁵¹ Bryan, 'From the Archives', 416.

⁵² Ibidem, 416-417.

⁵³ ANU, University Library, 'Policy: PRA collecting', versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 13 februari 2020). Er staat geen verantwoordelijke medewerker voor het beleid op de website vermeld.

⁵⁴ Het gaat om de landen: American Samoa, Cook Islands, Federated States of Micronesia, Fiji, French Polynesia, Wallis and Futuna, Guam, Kiribati, Marshall Islands, Nauru, New Caledonia, Niue, Northern Mariana Islands, Palau, Papua New Guinea, Pitcairn Islands, Samoa, Solomon Islands, Tokelau, Tonga, Tuvalu, Vanuatu en West Papua. Zie noot 51.

⁵⁵ Australian National University, University Library, 'Procedure: Pacific Research Archives collecting procedure', https://policies.anu.edu.au/ppl/document/ANUP_009410, versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 12 februari 2020).

Research Archives. In het beleid wordt de afbakening enkel op basis van geografische termen gemotiveerd.⁵⁶

Opname in de collectie van de Pacific Research Archives

In het beleid uit 2016 zijn ook voorwaarden opgenomen die in acht worden genomen bij het samenstellen van de collectie. Het belangrijkste is de regio waarop gefocust wordt, die de grenzen van het project zijn. Daarnaast ligt de aandacht op wetenschappelijk materiaal afkomstig van onderzoekers die betrekking hebben op het eerder genoemde geografische gebied.⁵⁷ Deze wetenschappelijke benadering ligt voor de hand door de connectie met de universiteit en de naam van het project. Het project wil zich echter breder opstellen dan bij de oprichting: materiaal van onderzoekers buiten de Australische universiteit wordt ook verzameld alsmede materiaal van individuen, organisaties en maatschappelijke partijen die banden hebben met het vastgestelde gebied.⁵⁸ De notitie dat er ook materiaal van andere partijen dan wetenschappers wordt opgenomen lijkt te verwijzen naar niet-wetenschappelijke partijen die actief waren of zijn in het gebied. Dit kan een indirecte verwijzing naar kolonialisme zijn maar in het beleid wordt hier verder niet naar verwezen, ook is niet helder geformuleerd of de samenstellers van de archieven van deze niet-wetenschappelijke organisaties als koloniale actoren worden gezien.

De focus bij dit project ligt tegenwoordig op het beschikbaar maken van archiefmateriaal voor wetenschappelijk onderzoek. Hiervoor wordt samengewerkt met de universiteitsbibliotheek van de Australian National University waar het project onderdeel van is. Er wordt één collectie gemaakt in het kader van de Pacific Research Archives, maar waar dit logisch is worden sommige objecten ook opgenomen in de collectie van de bibliotheek. Het gaat dan om gepubliceerd materiaal. De link met de collectie van de Pacific Research Archives moet echter blijven bestaan zodat de collectie als geheel volledig blijft.⁵⁹

Binnen de Pacific Research Archives worden verschillende typen objecten opgenomen waaronder geschreven materiaal, audiovisueel materiaal, afbeeldingen maar ook digitale afbeeldingen en elektronische documenten. In het beleid wordt specifiek benoemd dat ze ook openstaan voor materiaal dat niet in het beleid genoemd wordt. Voor al het materiaal dat moet worden opgenomen geldt dat het in goede conditie moet zijn: conservatieproblemen moeten opgelost worden alvorens materiaal kan worden opgenomen in de collectie.⁶⁰ Hoe deze collectie precies tot stand komt is niet in het beleid opgenomen. Terwijl het beleid stelt dat de Pacific Research Archives actief op zoek gaan naar nieuw op te

⁵⁶ Australian National University, University Library, 'Policy: Pacific Research Archives collecting', https://policies.anu.edu.au/ppl/document/ANUP_009409, versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 5 maart 2020).

⁵⁷ ANU, 'Policy: PRA collecting', (geraadpleegd 5 maart 2020).

⁵⁸ ANU, University Library, 'Policy: PRA collecting' (geraadpleegd 13 februari 2020).

⁵⁹ ANU, University Library, 'Procedure: PRA collecting procedure', versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 13 februari 2020).

⁶⁰ ANU, 'Policy: PRA collecting', (geraadpleegd 13 februari 2020).

nemen materiaal lijkt het alsof het initiatief bij de instantie ligt die het materiaal nu beheert.⁶¹ Dit lijkt bevestigd te worden door de opmerking over de conditie van materiaal. Als het project zelf materiaal selecteert dan is deze voorwaarde minder van belang, ze kunnen dan immers zelf keuzes maken op het gebied van conditie en conservatie.

Bij opname van materiaal in de collectie van de Pacific Research Archives wordt het eigenaarschap expliciet overgedragen aan de Australian National University. Het gaat zowel om eigenaarschap als om eventuele copyrights. Dit wordt beschouwd als een gift aan de universiteit.⁶² Dit lijkt enigszins opvallend: materiaal wordt pas opgenomen als deze in goede conditie is, hiervoor moeten instanties mogelijk kosten maken. Als de conditie van het materiaal in orde is kunnen de stukken worden overgedragen en verliest de 'oorspronkelijke eigenaar' van het stuk alle rechten op het stuk. In het geval van wetenschappelijke collecties van onderzoekers die verbonden waren aan de universiteit is dit logisch, hun werk was al onderdeel van de universiteit. Aangezien het project wil uitbreiden en ook meer materiaal van niet-wetenschappelijke partijen wil opnemen is dit toch relevant om op te merken.⁶³ Deze partijen verliezen namelijk alle rechten op de collectie.

Kopiëren van archieven

Hoewel ook het Pacific Manuscripts Bureau begonnen is met wetenschappelijk onderzoek als doel, bedient het nu een bredere doelgroep en verzamelt het een breder spectrum aan materiaal. Bij aanvang van dit project werd gefocust op manuscripten, ongepubliceerd materiaal en voorbereiding voor 'oral history projecten'. Vandaag de dag is dat uitgebreid naar het kopiëren van materiaal dat verloren dreigt te gaan. Het gaat dan onder andere om dagboeken, brieven, divers administratief materiaal, kranten, tijdschriften maar ook medische, religieuze en missie- en zendingsdossiers.⁶⁴

Het Pacific Manuscripts Bureau gaat actief op zoek naar interessant onderzoeksmateriaal maar staat ook open voor suggesties. In het beleid staat genoteerd dat het kopiëren van documenten voor de eigenaren van de documenten gratis is, de eigenaar het originele archiefstuk behoudt en bepaalt onder welke voorwaarden de kopieën gebruikt mogen worden. Het uitvoeren van de werkzaamheden kan zowel in een studio op de 'Australian National University' als op een externe locatie.⁶⁵ Hierdoor is het laagdrempelig voor externe partijen om deel te nemen aan dit project.

⁶¹ Ibidem.

⁶² ANU, University Library, 'Procedure: PRA collecting procedure', versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 13 februari 2020).

⁶³ ANU, University Library, 'Policy: PRA collecting' (geraadpleegd 13 februari 2020).

⁶⁴ Robert Langdon, 'Pacific Manuscripts Bureau: pros and cons of its continuance after 15 April 1986' via: <https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/docs/Langdon.pdf> (1985), 1-2; Australian National University, 'About the Pacific Manuscripts Bureau', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/about.php>, versie 19 september 2019 (geraadpleegd 12 maart 2020).

⁶⁵ ANU, 'About the Pacific Manuscripts Bureau', versie 19 september 2019 (geraadpleegd 12 maart 2020).

Opvallend is dat in het geval van het Pacific Manuscripts Bureau het eigenaarschap expliciet bij de oorspronkelijke eigenaar van de stukken blijft liggen terwijl deelnemers aan de Pacific Research Archives juist al hun rechten moeten afstaan aan de universiteit. Een verschil is dat de fysieke stukken niet daadwerkelijk onderdeel worden van de collectie van de universiteitsbibliotheek waar dat bij de Pacific Research Archives wel het geval is. Dit verklaart het verschil gedeeltelijk en maakt deelname aan het Pacific Manuscripts Bureau waarschijnlijk laagdrempeliger.

Het Pacific Manuscripts Bureau heeft een samenwerkingsverband met veertien internationale bibliotheken. Deze samenwerking is gebaseerd op een onderzoeks-inhoudelijke overeenkomst: het project wordt gesponsord door deze bibliotheken.⁶⁶ Alle meewerkende bibliotheken hebben door de onderzoeken die zij uitvoeren belang bij de toegankelijkheid van deze archieven. Doordat het project afhankelijk is van de meewerkende bibliotheken is het waarschijnlijk dat de verschillende onderzoeksprojecten van de universiteiten mede bepalend zijn voor de collectievorming.

Bibliotheken en universiteiten zijn door deze samenwerking het belangrijkste publiek van het Pacific Manuscripts Bureau. Tegelijkertijd doet het bureau zijn best om een breder publiek bij het project te betrekken. Dit doen ze via een facebookpagina en een tweemaandelijks nieuwsbrief.⁶⁷ Hierop wordt nieuws gedeeld over nieuwe aanwinsten, personeel verloop en aanverwante projecten. Hoewel het niet duidelijk is wat het bereik van deze diensten is, suggereert de Facebook pagina, met in totaal ongeveer zeshonderd betrokkenen, een relatief klein publiek.⁶⁸

Online gids tot missiearchieven

Het laatste 'dekolonisatieproject' dat in dit hoofdstuk besproken wordt is het Britse Mundusproject dat liep tussen 1999 en 2002. Het project had als uitgangspunt om het boek 'A preliminary guide to the archives of British missionary societies'⁶⁹ uit te breiden en een online gids te creëren. Hierdoor moest de toegang tot zendingscollecties gefaciliteerd of verbeterd worden.⁷⁰ Dit maakt dat het project zich bezig houdt met het ontsluiten van koloniaal materiaal en daarmee een stap zet in een 'dekolonisatieproces'.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ ANU College of Asia & the Pacific, 'Pambu news', http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/newsletters/Pambu_Series6_No6_2019.pdf, versie 18 september 2019 (geraadpleegd 30 januari 2020); Pacific Manuscripts Bureau, 'Facebookpagina Pacific Manuscripts Bureau', <https://www.facebook.com/pacificmanuscriptsbureau/> (geraadpleegd 12 maart 2020).

⁶⁸ Pacific Manuscripts Bureau, 'Facebookpagina Pacific Manuscripts Bureau', <https://www.facebook.com/pacificmanuscriptsbureau/> (geraadpleegd 12 maart 2020).

⁶⁹ R.E. Seton, *A preliminary guide to the archives of British Missionary Societies* (Londen 1992).

⁷⁰ Mundus, 'About Mundus', <http://www.mundus.ac.uk/about.html> (geraadpleegd 15 december 2019).

Het initiatief voor dit project ligt bij the School of Oriental and African Studies, SOAS University of London. Uiteindelijk gaat het bij dit project om negentig tekstuele collecties en ruim veertigduizend foto's die in catalogi werden opgenomen. Deze collecties, meer dan vijfhonderd, zijn verspreid over ongeveer vijftig instituten in het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast werd de fysieke opslag van de documenten veilig gesteld en werden verschillende delen geconserveerd.⁷¹

Dit project is tot stand gekomen door middel van een financieringsproject The Research Support Library Programme, deze financiering is gekoppeld aan de Universiteit van Edinburgh.⁷² Daarnaast heeft SOAS samengewerkt met zes verschillende bibliotheken en universiteiten in Groot-Brittannië.⁷³ Het is niet duidelijk of zij ook een deel van de collectie hebben aangeleverd.

Het doel van Mundus was een online gids creëren aan de hand waarvan onderzoek gedaan kan worden naar religieuze zending en in zendingsarchieven. Voor het creëren van deze online tool is samengewerkt met the University of London Computer Centre.⁷⁴ Hierdoor zijn er verschillende manieren van zoeken mogelijk gemaakt waaronder de mogelijkheid om interactieve kaarten te gebruiken.⁷⁵

Doordat dit project al afgerond is wordt de collectie niet meer uitgebreid. Basis van de collectie waren de hiervoor genoemde instituten in het Verenigd Koninkrijk. Selectiecriteria hiervoor ontbreken. Deze instituten bevinden zich echter allemaal in het Verenigd Koninkrijk, er heeft geen samenwerking plaatsgevonden met overzeese gebieden. De ontsluiting van de archieven is daardoor eenzijdig: instituties vanuit de oud-kolonisator worden ontsloten maar plaatselijke archieven in het betrokken gebied waar de zending plaatsvond worden hier niet aan verbonden.

Mundus laat de originele collecties in stand en de opgenomen documenten blijven fysiek gezien dan ook verdeeld over de verschillende instituties. Mundus creëert als het ware een nieuw, digitaal archief en verwijst voor verdere vragen over de individuele archiefstukken en gebruiksrechten naar de instituties die de documenten in hun collectie hebben.⁷⁶ Hiermee handelt dit project als het ware als tussenpersoon tussen onderzoeker en archiefinstelling.

In het beleid van het Mundusproject staat geen duidelijke doelgroep vermeld. Het gaat om een universiteitsproject en het ontsluiten van onderzoeksmateriaal wat erop duidt

⁷¹ Mundus, 'About Mundus', <http://www.mundus.ac.uk/about.html> (geraadpleegd 15 december 2019).

⁷² Ibidem; Lucy McKeever, 'The Research Support Libraries Programme', <https://www.staff.ncl.ac.uk/lucy.mckeever/Reports/rslnov99.htm> (13 maart 2020).

⁷³ Het gaat om Angus Library (Oxford), University of Birmingham Library, Cambridge University Library, Centre for the Study of Christianity in the Non-Western World, New College (Edinburgh), Edinburgh University Library en Rhodes House Library (Oxford).

Mundus, 'About Mundus', <http://www.mundus.ac.uk/about.html> (geraadpleegd 15 december 2019).

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Ibidem.

dat het publiek voornamelijk wetenschappelijk is. Er zijn geen extra kanalen waarop het project communiceert met een ander, breder publiek

Inrichting van de ‘dekolonisatie’

Samenvattend is te concluderen dat de geselecteerde ‘dekolonisatieprojecten’ de ‘dekolonisatie’ niet specifiek in hun doelstellingen benoemen terwijl alle drie de projecten te koppelen zijn aan de koloniale geschiedenis. De collectie van het Mundusproject is thematisch samen te vatten als een zendingsarchief waardoor het ‘dekoloniserend’ karakter van het project duidelijk is. De projecten van de Australian National University zijn minder uitgesproken: hun collectie is puur geografisch afgebakend maar daardoor ook koloniaal. Omdat de focus op de geografische ligging ligt lijkt de connectie met de koloniale geschiedenis minder aan de oppervlakte te liggen. Deze connectie is er echter wel doordat vrijwel alle landen die binnen de geografische afbakening van Oceanië en Zuidoost-Azië vallen een koloniale geschiedenis hebben. Het Pacific Manuscripts Bureau heeft in haar beleid overigens wel enkele thematische afbakening gemaakt van materiaal dat zij in hun collectie opnemen. Missie- en zendingsregisters worden hierbij specifiek genoemd wat de connectie met kolonialisme onderstreept.

De doelstellingen van de Pacific Research Archives en de Pacific Manuscripts Bureau zijn gelijk: het beschikbaar maken van archiefcollecties voor wetenschappelijk onderzoek. Het doel van het Mundusproject sluit hierbij aan maar is specifiek doordat expliciet gefocust wordt op zendingscollecties. Alle drie de projecten worden gefinancierd door hun samenwerking met andere instellingen. Bij de Australische projecten dragen samenwerkende bibliotheken en universiteiten bij aan de financiering terwijl het al afgeronde Mundusproject gefinancierd is door een ondersteuningsprogramma van de Universiteit van Edinburgh maar zij werken ook samen met verschillende bibliotheken en universiteiten.

Alle drie de projecten werken samen met internationale partners maar alleen de Australische projecten zoeken aansluiting bij universiteiten en bibliotheken in Zuidoost-Azië en Oceanië. Het Mundusproject heeft alleen partners in Groot-Brittannië waardoor het een erg westers project is. De gebieden die voorkomen in de archieven zijn dan ook niet op een officiële manier betrokken bij de inrichting van het project. In de Australische projecten is er wel de mogelijkheid tot zeggenschap. Dit verschil kan verklaard worden doordat bij het Mundusproject de Britse archieven en instellingen de kern vormen van het digitaliseringsproject terwijl de Australische projecten juist archieven op locatie als uitgangspunt hebben.

In de discussies over ‘dekolonisatie’ neemt eigenaarschap een belangrijke rol in. Zowel bij het Pacific Manuscripts Bureau als bij het Mundusproject worden enkel kopieën van de archiefstukken opgenomen. Het eigenaarschap van de originele archiefstukken blijft dan ook expliciet bij de oorspronkelijke eigenaar liggen. Zij houden hiermee de regie in

handen en de originele collectie blijft compleet. Bij de Pacific Research Archives worden de fysieke archiefstukken opgenomen in de collectie en daarom wordt ook het eigenaarschap overgedragen aan de Australische universiteit, die de collectie opneemt.

Beschikbaarheid en toegankelijkheid archieven

In dit hoofdstuk staat de praktische uitwerking van de projecten centraal. Op welke manier worden archieven beschikbaar gemaakt en hoe zijn deze vervolgens toegankelijk gemaakt? Er wordt gekeken hoe de archieven beschikbaar gemaakt worden en of dit voor de gehele collectie geldt of slechts voor een deel van de collectie. De toegankelijkheid gaat om de omschrijvingen bij de archieven. Daarnaast wordt er volgens de criteria van archivaris Jeurgens gekeken naar de toegankelijkheid via eventuele transcripties, vertalingen en gebruikte taal in de archiefomschrijving.⁷⁷

Het gebruik van onderzoeksarchieven

De Australische Pacific Research Archives worden beschikbaar gemaakt via de online collectie van de Australian National University Library. Hierbinnen kan gefilterd worden op 'subjects' waardoor de volledige collectie van de Pacific Research Archives apart ingezien kan worden.⁷⁸ De Pacific Research Archives zijn dus beschikbaar via de universiteitsbibliotheek waardoor het geen onafhankelijke collectie lijkt te zijn.

Door de opzet van de database van de bibliotheek is het niet mogelijk om binnen de collectie van de Pacific Research Archives met behulp van zoekwoorden te zoeken. Wel is het mogelijk om binnen de gehele collectie van de bibliotheek zoekwoorden te gebruiken en daarna te filteren op de Pacific Research Archives. Doordat het niet mogelijk is om rechtstreeks zoekwoorden te gebruiken is het zoekproces omslachtiger dan nodig.

De collectie van dit project bestaat uit de collecties van eerder uitgevoerde onderzoeken. Dit is duidelijk zichtbaar in de structuur van de collectie. Opgenomen archieven worden aan de hand van het oorspronkelijke onderzoeksproject beschreven en ook de oorspronkelijke structuur lijkt in stand te worden gehouden. Er wordt een korte samenvatting van het onderzoek en de inhoud van het archief gegeven en het formaat van de collectie wordt vermeld. Onduidelijk blijft echter welke documenten er in de specifieke collectie zijn opgenomen. Een voorbeeld is de politieke collectie van John Ballard die betrekking heeft op Papua Nieuw Guinea in de jaren '70. Hierbij staat duidelijk het thema vermeld: politieke veranderingen in het kader van dekolonisatie. Een index van het archief ontbreekt en slechts één van de documenten in het archief is digitaal beschikbaar.⁷⁹ De archieven zijn in hun fysieke vorm overgebracht naar de universiteitsbibliotheek van de Australian National University, digitalisering was geen doelstelling van het project.

⁷⁷ Jeurgens in: Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14-19, alhier 14.

⁷⁸ Australian National University Archives, 'Pacific Research Archives', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-archives> (geraadpleegd 25 februari 2020).

⁷⁹ Zie bijvoorbeeld: Australian National University Archives, 'Series 268 - John Ballard's Pacific research papers', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-papers-3> (geraadpleegd 25 februari 2020).

Beperkte digitale beschikbaarheid

Dat de digitale beschikbaarheid beperkt is, geldt voor het merendeel van de opgenomen archieven binnen het project. Binnen het thema Pacific Research Archives in de index van de bibliotheek, kan er niet gefilterd worden op de digitale beschikbaarheid. De zoekterm Pacific Research Archives in de gehele collectie van de bibliotheek met daarbij de voorwaarde dat alleen de digitaal beschikbare resultaten getoond worden, levert ongeveer vijftig zoekresultaten op.⁸⁰ Het is onduidelijk of deze ook allemaal bij het project horen: onder de zoekresultaten komt bijvoorbeeld de collectie van Michael Easson naar voren die onderzoek deed naar 'Labour', Trotskyisme⁸¹ en het gebied rond de Grote Oceaan. Deze is geïndexeerd binnen het thema Pacific Research Archives.⁸² Tegelijkertijd komt ook het archief van de 'Mauri Brothers and Thomson deposit' naar voren als resultaat. Hierbij is geen duidelijke connectie met het thema en deze staat ook niet onder de Pacific Research Archives geïndexeerd.⁸³

De praktische toegankelijkheid lijkt dus beperkt doordat de collecties van het project zijn opgenomen in de grotere collecties van de bibliotheek. De collectie is daardoor minder overzichtelijk. Binnen de collectie van de Pacific Research Archives zijn er 179 archieftoegangen.⁸⁴ Iedere toegang wordt in het Engels omschreven aan de hand van het onderzoek dat erbij heeft gehoord. Daarbij worden ook biografische gegevens van de betrokken onderzoeker(s) opgenomen.⁸⁵ Archieven worden waar mogelijk gekoppeld aan een locatie wat de toegankelijkheid ten goede komt.⁸⁶ Er zijn echter slechts elf archieftoegangen gekoppeld aan een locatie, dat is slechts zes procent van het totaal.⁸⁷

De praktische toegankelijkheid is niet alleen beperkt doordat een groot deel van de collectie niet gedigitaliseerd is maar ook doordat een groot deel van de collectie slechts toegankelijk is na het tekenen van een 'access agreement'.⁸⁸ De verzamelde stukken zijn

⁸⁰ ANU Archives, 'Pacific research archives, with digital objects', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=pacific+research+archives&onlyMedia=1&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁸¹ Vorm van Marxisme, ontwikkeld door de Russische Leon Trotsky.

⁸² ANU Archives, 'Deposit Z514 - Michael Easson collection', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/michael-easson-collection> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁸³ ANU Archives, 'Deposit Z386 - Mauri Brothers and Thomson deposit', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/mauri-brothers-and-thomson-deposit> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁸⁴ ANU Archives, 'PRA', (geraadpleegd 28 februari 2020).

⁸⁵ Zie bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Series 582 - Gilbert Herdt Sambian archive' <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/gilbert-herdt-sambian-archive> (geraadpleegd 13 maart 2020) en ANU Archives, 'Series 272 - Alan Ward research papers on Pacific Island land matters', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/research-papers-pacific-island-land-matters> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁸⁶ Zie bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Series 601 - Report on coastwatching activity on Bougainville Island 1941 – 1943', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/read-w-j-jack-report-on-coastwatching-activity-on-bougainville-island-1941-1943> (geraadpleegd 13 maart 2020); (Guadalcanal, Solomon Islands) of ANU Archives, 'Series 533 - Correspondence of the Reverend Shirley Waldemar Baker and Beatrice Baker', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/correspondence-of-the-reverend-shirley-waldemar-baker> (geraadpleegd 13 maart), Tonga.

⁸⁷ ANU Archives, 'PRA', (geraadpleegd 28 februari 2020).

⁸⁸ Zie bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Deposit P5 - H E Holland collection', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/h-e-holland-collection> (geraadpleegd 13 maart 2020).

grotendeels dus enkel op locatie in de universiteitsbibliotheek in te zien na het tekenen van een contract. Hiervoor lijkt toestemming van een archivaris niet nodig. De meeste stukken lijken te vallen onder 'open acces'.⁸⁹ Jammer is dat er in de database niet gefilterd kan worden op 'open acces' terwijl er wel gefilterd kan worden op 'public domain'. Beide zijn openbaar toegankelijk maar bij 'open acces' gelden er nog wel copyrights. De voorwaarde 'public domain' levert echter geen resultaten op binnen de Pacific Research Archives. De opgenomen collecties zijn allemaal gecategoriseerd onder 'unknown'.⁹⁰

Praktische toevoegingen beperkt

Zoals hiervoor genoemd worden de meeste archieven omschreven. Deze omschrijvingen zijn gericht op de vorm en het formaat van het opgenomen archief. In de collectie kan niet gezocht worden op de beschikbaarheid van transcripties. Deze zijn in de verkenning van het archief dan ook niet gevonden. Ditzelfde geldt voor vertalingen terwijl het aannemelijker is dat deze er wel zijn. In de omschrijvingen staat dit niet vermeld maar aangezien het veelal om Engelstalige onderzoeksarchieven gaat zijn vertalingen een logische toevoeging aan de collecties. Het is opvallend dat hierover in de digitale index niets te vinden is.

De combinatie van de zoektermen 'translation' en Pacific Research Archives levert vier resultaten op,⁹¹ twee van deze resultaten kunnen verbonden worden aan de collectie van de Pacific Research Archives.⁹² Vertalingen hebben voor dit project dus geen prioriteit terwijl het wel belangrijk is zodat de samenlevingen die genoemd worden in de archieven ook kennis kunnen nemen van het archief. Een verklaring kan zijn dat dit gericht is op wetenschappelijke onderzoekers en Engels nu eenmaal een belangrijke taal in de wetenschap is. Onduidelijk blijft hoe wordt omgegaan met archiefstukken in andere talen.

⁸⁹ Onder open acces vallen bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Series 268 - John Ballard's Pacific research papers', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-papers-3> (geraadpleegd 13 maart 2020); ANU Archives, 'Series 500 - Papers of Arthur Braisby', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/papers-of-l-braisby> (geraadpleegd 13 maart 2020); ANU Archives, 'Series 450 - Frank Gosson's collection of photographs from the Astrolabe mineral field (the Laloki and Dubuna Copper Mines) Papua New Guinea', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/frank-gossons-collection-of-photographs-from-rouna-falls-papua-new-guinea> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁰ ANU Archives, 'Pacific Research Archives, Unknown', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=Pacific+Research+Archives&sf0=subject©rightStatus=356&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹¹ ANU Archives, 'translation & Pacific Research Archives', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=translation&so1=and&sq1=Pacific+Research+Archives&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹² De resultaten zijn getoetst aan de hand van deze lijst: ANU Archives, 'Pacific Research Archives: 180 Results for Pacific Research Archives', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-archives?page=2&sort=lastUpdated&listLimit=100> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Database van het Pacific Manuscripts Bureau

De collectie van het Pacific Manuscripts Bureau laat ruim achttienduizend resultaten zien.⁹³ Deze zijn gedeeltelijk online in te zien via de eigen website. De meerderheid van de omschrijvingen zijn significant korter dan bij de Pacific Research Archives en zijn over het algemeen niet meer dan een feitelijke archiefomschrijving.⁹⁴ Dit komt waarschijnlijk door de versplintering van collecties, archieven die verband met elkaar houden worden slechts één keer uitgebreid omschreven.⁹⁵

In tegenstelling tot de collectie van de Pacific Research Archives is de collectie van het Pacific Manuscripts Bureau toegankelijk via een eigen database die wel veel weg heeft van de website waarop de Pacific Research Archives te raadplegen zijn.⁹⁶ De collectie van het Pacific Manuscripts Bureau kan doorzocht worden via zoektermen maar ook doorgenomen worden aan de hand van algemene voorgeprogrammeerde selecties: archiefomschrijvingen, autoriteitsgegevens- en dossiers en digitale objecten. Nadeel is dat vervolgens de objecten uit de subcollectie worden genomen en individueel naar voren komen. Hierdoor gaat een deel van de context verloren. Er zijn momenteel ruim vijftienduizend digitale objecten binnen de totale collectie. Deze zijn onderverdeeld in afbeeldingen, tekst- en audiobestanden.⁹⁷ Het merendeel van de digitale objecten zijn afbeeldingen.

Via de uitgebreide zoekopties is het mogelijk om zoekwoorden te gebruiken en binnen de digitale objecten te zoeken.⁹⁸ Dit is echter een omweg, binnen de digitale collectie op zich is dit niet mogelijk. De uitgebreide zoekopties laten geen optie zien om te zoeken binnen de archiefomschrijvingen of de autoriteitsgegevens- en dossiers. Met de zoekwoorden wordt binnen de archiefomschrijvingen gezocht waardoor een extra optie hiervoor onnodig is. Binnen de autoriteitsgegevens- en dossiers kan wel met zoekwoorden worden gezocht.⁹⁹ Het is wat verwarrend dat dit binnen de drie voorgestelde categorieën verschilt maar dit levert geen verdere problemen op.

⁹³ ANU Archives, 'Pacific Manuscripts Bureau: 15696 results with digital objects', <https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?topLod=0&sort=identifier&query=&repos=> (geraadpleegd 30 januari 2020).

⁹⁴ Zie bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Collection DOC 103 - Journal des Missions Evangeliques Societe des Missions Evangeliques, 1826 -', <https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/journal-des-missions-evangeliques-societe-des-missions-evangeliques-1828> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁵ Zie bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Collection DOC 103' (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁶ Pacific Manuscripts Bureau, 'Welcome to the Pacific Manuscripts Bureau catalogue', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁷ Pacific Manuscripts Bureau, 'Digital object', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/digitalobject/browse> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁸ Pacific Manuscripts Bureau, 'Advanced search options', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&topLod=0> (geraadpleegd 13 maart 2020).

⁹⁹ Pacific Manuscripts Bureau, 'Search authority record', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/actor/browse> (geraadpleegd 13 maart 2020).

De toegankelijkheid van de collecties en objecten

De collecties van het Pacific Manuscripts Bureau zijn volgens de website van het project alleen digitaal toegankelijk via bibliotheken die verbonden zijn aan dit project.¹⁰⁰ Toch zijn veel objecten wel digitaal te raadplegen.¹⁰¹ Wanneer je dan wil doorklikken naar een duidelijkere versie van de afbeelding, in groter formaat, stuit je echter wel op een blokkade.¹⁰² Deze blokkade is niet storend als het enige doel het inzien van het materiaal is. Hiermee lijkt te worden voorkomen dat materiaal zomaar wordt opgeslagen en hiermee lijken de copyrights gewaarborgd te worden. De kleine afbeelding kan gewoon opgeslagen worden zonder verbonden te zijn aan een van de bibliotheken binnen dit project.

Bij digitale teksten is de toegankelijkheid lager, hierbij is alleen de omslag te zien voor geïnteresseerden buiten de bibliotheken.¹⁰³ Ditzelfde geldt voor opgenomen audio op de site.¹⁰⁴ De toegankelijkheid is door deze blokkade lager, ook omdat gebruikers daardoor daadwerkelijk lid moet zijn van een bibliotheek, of fysiek naar de bibliotheek toe moeten. Hierdoor zijn de archieven vooral toegankelijk voor wetenschappelijke onderzoekers. Alle onderzoekers worden door de digitalisering beter gefaciliteerd maar moeten alsnog een connectie met een van de bibliotheken hebben.

Bij de archieftoegang worden verschillende praktische gegevens aangeleverd: de omvang van het archief, het medium, de naam van de archiefvormer, een beschrijving van het archief met daarbij ook biografische informatie over de archiefvormer en als laatste de gebruiksvoorwaarden van het archief. Deze context vergroot de toegankelijkheid van de archieven zodat onderzoekers al een algemeen idee krijgen van de inhoud van het archief. De voorkomende talen in de archieven worden ook genoemd.¹⁰⁵ Hierbij wordt niet vermeld of het gaat om een originele taal, een vertaling of een interpretatie. Engels is bij deze archieven de overheersende taal.

Archiefomschrijvingen verzameld

In tegenstelling tot de Australische projecten is het Britse Mundusproject meer een thematisch project. De opgenomen archieven zijn beschikbaar gemaakt via een onafhankelijke website die geen onderdeel is van een andere archieforganisatie of

¹⁰⁰ PMB, 'Welcome to the PMB catalogue' (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁰¹ Bijvoorbeeld: Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 017 - "17. Joseph sing-singing"', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/17-joseph-sing-singing-not-digitized-3> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁰² Australian National University, 'We are sorry', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/noaccesstopmb.php> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁰³ Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 037 - "Ginitago Veagana": A Justification of Ginitago as a Term Describing Covenant and as a Name for the Sinaugoro Language Bible', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/ginitago-veagana-a-justification-of-ginitago-as-a-term-describing-covenant-and-as-a-name-for-the-sinaugoro-language-bible> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁰⁴ Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 155 - A Theology of the Sacraments in Terms of Liberation: a Tahitian perspective. 102pp.', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/a-theology-of-the-sacraments-in-terms-of-liberation-a-tahitian-perspective-102pp> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁰⁵ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 1029 - "King Taufa"', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/king-taufa> (geraadpleegd 13 maart 2020).

bibliotheek. Op deze website is het mogelijk om te zoeken via per institutie of met behulp van trefwoorden. Daarnaast kan er gezocht worden aan de hand van opgestelde thematische indexen of indexen op basis van personen of locaties.¹⁰⁶

In totaal zijn door dit project ruim vijfhonderd archieftoegangen digitaal verzameld en ontsloten.¹⁰⁷ Alle archieftoegangen zijn voorzien van een omschrijving waarin gegevens over de archiefvormer(s) staan vermeld. Hierin wordt een korte geschiedenis van de archiefvormer gegeven en worden de verschillende locaties die bij het archief horen genoemd. Hierbij wordt benadrukt onder welke heerschappij deze locaties vielen.¹⁰⁸

Vervolgens wordt schematisch de opbouw van het archief weergegeven. Hierbij worden ook de aanwezige talen in het archief genoemd en worden de gebruiksvoorwaarden vermeld. Algemeen geldt dat er een termijn van veertig jaar geldt voor persoonlijke gegevens ingezien mogen worden. Als deze in een archief aanwezig zijn dan is toestemming van een archivaris nodig voordat een archief ingezien kan worden.¹⁰⁹ Helaas staat niet vermeld wanneer de termijn van veertig jaar verstrijkt. Doordat dit project al afgerond is, is het aannemelijk dat de termijn in sommige gevallen al verstreken is maar dit niet op de website staat vermeld.

De termijn van veertig jaar geldt niet voor alle archieven. Het archief van zendingsdominee dr. Harry Parkin is bijvoorbeeld openbaar, dit terwijl dominee Parkin pas in 1985 terugkeerde van het zendingswerk. Sommige delen van dit archief zijn dus pas vijfendertig jaar oud. De verjaringstermijn is in dat geval niet verlopen. Er staat niet op de site aangegeven waar dit verschil uit voortkomt.¹¹⁰

Digitale gids

De gegevens die per archief toegevoegd worden zijn lang niet altijd volledig. Bij alle archiefomschrijvingen staan alle rubrieken vermeld maar niet bij alle archieven zijn deze rubrieken ook ingevuld. Een goed voorbeeld is de collectie: 'United Missionary Council for Wales Papers'. Deze collectie is verbonden aan een toegangsnummer tot het archief, de instelling die de fysieke collectie beheert, er is een periode weergegeven en het formaat van het archief wordt omschreven. Er wordt geen context gegeven omtrent de archiefvormer of de periode en locatie waarbinnen het archief gecreëerd is.¹¹¹ Wat kort beschreven is, is de geschiedenis van het archief zelf. Via welke instellingen is het archief hier terecht gekomen? Dit archief uit Wales is gekoppeld aan de archiefinstelling waar de fysieke collectie zich nu

¹⁰⁶ Mundus, 'Mundus help', <http://www.mundus.ac.uk/help.html> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹⁰⁷ Mundus, 'List of contributing institutions', <http://www.mundus.ac.uk/cats/> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹⁰⁸ Bijvoorbeeld: Mundus, 'Jesuits in Britain archives', <http://www.mundus.ac.uk/cats/60/1053.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹⁰⁹ Mundus, 'Jesuits archives', (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹¹⁰ Mundus, 'Parkin, Dr Harry', <http://www.mundus.ac.uk/cats/73/1275.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹¹¹ Mundus, 'United Missionary Council for Wales Papers', <http://www.mundus.ac.uk/cats/15/1094.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

bevindt, in de nationale bibliotheek van Wales. Het is aan die bibliotheek geschonken door de archiefvormer zelf.¹¹² Deze notitie is ook bij andere archieven terug te vinden.¹¹³

Bij het gebruik van trefwoorden om te zoeken binnen het Mundusproject kan er vooraf al gefilterd worden op de bewaarplaats van de collectie nu.¹¹⁴ Na een vrije zoekopdracht zonder dit filter volgt er een overzicht van de archieftoegangen die hierbij passen.¹¹⁵ De links die verschijnen verwijzen naar de archiefomschrijvingen. Via het Mundusproject is het niet mogelijk om bestanden digitaal in te zien.

Dit project is daadwerkelijk een gids tot de missie- en zendingsarchieven. De rubrieken in de archiefomschrijvingen lijken volledig maar zijn niet altijd ingevuld. Dit is jammer omdat het project al afgerond is, waardoor niet te verwachten is dat dit op termijn nog aangepast zal worden. De omschrijvingen zijn dus niet altijd even compleet. Toch worden de basisgegevens veelal wel weergegeven: gegevens over de archiefvormer, gebruikte talen en voorkomende locaties. Doordat dit slechts een gids is, en het enige doel is de vindbaarheid van archieven verbeteren, valt het niet te verwachten dat hieraan transcripties over vertalingen toegevoegd worden. De toevoeging van bijvoorbeeld een transcriptie zou de toegankelijkheid van een archief echter significant vergroten. In de archiefomschrijvingen is in deze verkenning geen notitie tegengekomen over een eventuele beschikbaarheid van vertalingen of transcripties.

Toegankelijkheid binnen de projecten

De digitale toegankelijkheid, van de collecties van de verschillende projecten, valt bij alle drie de onderzochte projecten tegen. De Pacific Research Archives zijn enkel te raadplegen via de Australische universiteit. Dit is online niet mogelijk. De collectie van het Pacific Manuscripts Bureau is wel gedeeltelijk online in te zien, maar heeft een blokkade voor niet-leden. Bij afbeeldingen levert dit weinig problemen op maar voor alle overige objecten binnen de collectie is deze blokkade wel hinderlijk. Deze objecten zijn alleen toegankelijk via meewerkende bibliotheken of universiteiten.

Over het algemeen is het mogelijk om in de verschillende databases te zoeken met behulp van zoekwoorden. Het is lastig om binnen deze resultaten te filteren. In de beide projecten die aan de Australische universiteit verbonden zijn is het mogelijk om een aantal eisen aan je zoekopdracht te stellen maar hierdoor vervalt de connectie met de totale collectie van het project. Bij het Mundusproject is het niet mogelijk om zoekresultaten te filteren: wel kan de database via verschillende invalshoeken geraadpleegd worden waardoor

¹¹² Mundus, 'United Missionary Council for Wales Papers', (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹¹³ Bijvoorbeeld: Mundus, 'Foreign Mission of the Presbyterian Church of Wales', <http://www.mundus.ac.uk/cats/15/296.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020); Mundus, 'Rattenbury, Papers of Harold Burgoyne', <http://www.mundus.ac.uk/cats/67/1251.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹¹⁴ Mundus, 'Freetext search', <http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/freetext> (geraadpleegd 12 maart 2020).

¹¹⁵ Mundus, '21 Matches' (zoekopdracht: catholic), <http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/quicksearch> (geraadpleegd 12 maart 2020).

het mogelijk is om één eis aan je zoekopdracht te stellen. Helaas kunnen locatie en instelling in dat geval niet gecombineerd worden.

De toegankelijkheid van de archieven via de websites laat dus te wensen over, vooral aangezien de archieven over het algemeen nauwelijks online te raadplegen zijn. Wel kan er via de verschillende websites een goede eerste indruk worden opgedaan van de inhoud van de archieven. Hierdoor is goed in te schatten of het de moeite waard is om een collectie daadwerkelijk op te vragen. Helaas is de toegankelijkheid van de archieven door geen van de projecten vergroot door wat toe te voegen aan de collecties: nergens zijn vertalingen of transcripties opgenomen. Deze zouden de archieven breed, internationaal toegankelijk maken. Gedeeltelijk is dit te verklaren doordat de meeste archieven gemaakt zijn door Engelstalige archiefvormers en dus in het Engels zijn. De meeste projecten focussen zich op het ontsluiten van archieven voor wetenschappelijke onderzoekers waarvoor Engels in bijna alle gevallen een bekende taal zal zijn. Toch kan hierdoor geconcludeerd worden dat hier het 'dekolonisatieproces' is stilgevallen en niet verder is gekomen dan een digitale wegwijzer naar de archieven.

Kolonialisme in de context

In dit hoofdstuk wordt er specifiek gekeken naar de achtergronden en context die er bij een archief geschetst worden. Hiermee wordt in kaart gebracht of koloniale structuren bloot worden gelegd. Kennis van het koloniaal systeem is essentieel volgens historicus Jos Gommans. Dit slaat een brug tussen het verschil dat ontstaan is door de toegenomen afstand in ruimte en tijd.¹¹⁶ Doordat kolonialisme steeds minder dagelijkse praktijk is zijn wij ons minder bewust van de consequenties van kolonialisme. Kennis van het koloniaal systeem zorgt voor een beter begrip van de periode maar voorkomt ook de onbewuste overname van koloniale aannames, normen en waarden.¹¹⁷

Hiernaast wordt onderzocht op welke manier religie een rol speelt binnen de projecten. Wordt er aandacht besteed aan de rol van religie binnen de koloniale samenleving? Welke rol spelen missie en zending binnen de projecten en is er aandacht voor de plek van missie en zending binnen de koloniale structuren. De geselecteerde projecten worden onderzocht door ze te verkennen op de thema's missie, zending en kolonialisme.

Onderzoek- en zendingsarchieven

Binnen de Pacific Research Archives zijn zeer diverse collecties opgenomen. Het gaat zowel om schriftelijke documenten als om bijvoorbeeld foto's of geluidsfragmenten. Zoals eerder al opgemerkt wordt iedere archiefingang voorzien van een biografische informatie van de archiefvormer en informatie over de inhoud en structuur van het archief.¹¹⁸ Door gebruik te maken van verschillende zoektermen zijn negen collecties geselecteerd die waarschijnlijk aan het thema missie gekoppeld kunnen worden.¹¹⁹

In de archiefomschrijvingen die onderzocht zijn wordt afwisselend biografische informatie over de verschillende betrokken personen bij archieven gegeven. Het gaat dan om onderzoekers die het archief samengesteld hebben maar ook over bijvoorbeeld auteurs van

¹¹⁶ Gommans, 'Rethinking the VOC: Two Cheers for Progress', 149.

¹¹⁷ Karabinos, 'Decolonisation in Dutch Archives' 129-141, alhier 134.

¹¹⁸ Bijvoorbeeld: ANU Archives, 'Series 674 - Recordings of 'France in the Pacific' conference', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/france-in-the-pacific-past-present-future-sound-cassettes-of-individual-papers> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹¹⁹ Door de zoekterm 'Pacific Research Archives' in het veld 'Subject acces points' en verschillende zoektermen die in ieder veld mogen voorkomen is getracht een complete selectie te maken. Hiervoor zijn de volgende zoekwoorden gebruikt: mission, missionary, catholic, protestant, christian en reverend. Dit leverde negen verschillende resultaten op. Deze verkenning is onvoldoende om te concluderen of hiermee de selectie compleet is. Het gaat om de volgende collecties: 'Cookbook of the New Guinea Lutheran Mission', 'Papers relating to the Methodist Church in Papua New Guinea and Rev Threlfall's research on Papua New Guinea', 'Michael Easson collection', 'Kevin Kerley's papers on the Bougainville conflict and peace process', 'Solomon Islands languages collection', 'Correspondence of the Reverend Shirley Waldemar Baker and Beatrice Baker', 'Reverend Dr Arthur Capell's papers', 'Reverend Harry T. Williams, Megalithic art structures found on Normandy Island, Papua' en 'Papers relating to the translation of The Bible into Kiriwina'.

Er is gebruik gemaakt van de 'advanced search options': ANU Archives, 'Pacific Research Archives in subject access points', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=Pacific+Research+Archives&sf0=subject&so1=and&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 28 februari 2020).

(historische) documenten die zij in het archief opnemen. De archieven zijn in twee categorieën op te delen: de eerste is een verzameling materiaal naar aanleiding van een onderzoek. Hierin kan verschillend materiaal zijn opgenomen waardoor het lastig is biografisch materiaal over de auteurs te geven omdat er waarschijnlijk meerdere auteurs zijn van de verschillende archiefstukken. De tweede categorie is waarschijnlijk een volledig overgenomen 'oorspronkelijke' collectie. Een voorbeeld is de collectie met correspondentie van een Engelse dominee die in het kader van zending in de jaren 1860 actief was op het eiland Tonga.¹²⁰ Hier wordt informatie gegeven over de dominee, niet over de onderzoeker die deze collectie gevonden of gebruikt heeft. Hierdoor blijft het onduidelijk waarom juist deze collectie is opgenomen in de collectie van de Pacific Research Archives of op welke manier dit archief eerder gebruikt en of aangepast is.

Een ander voorbeeld is het kookboek van de Lutherse zending in Papua Nieuw Guinea. Er staat bij de archieftoegang duidelijk vermeld dat dit kookboek in 1965 ontstaan is maar bij de biografische gegevens staat alleen informatie over een onderzoeker die in 2012 gepromoveerd is.¹²¹ De band van de onderzoeker met dit archief is niet duidelijk, de onderzoeker is gespecialiseerd in criminaliteit en geweld in Papua Nieuw Guinea. Bij deze collectie is er geen omschrijving beschikbaar over de inhoud of structuur van het archief. Het is natuurlijk wel zo dat de het woord kookboek in de titel weggeeft waar het over gaat maar dan nog zou het relevant zijn om te weten in welke context dit kookboek is ontstaan. Juist die context maakt dat het kookboek is opgenomen in de collectie van de Pacific Research Archives.

Een interessant voorbeeld waarbij beide soorten context als het ware gecombineerd worden is de collectie over de talen op de Salomonseilanden.¹²² Deze collectie is gecreëerd door katholieke priesters tussen 1918 en 1996. Deze priesters waren actief in het onderwijs op het eiland maar deden ook hun eigen onderzoek. Het is echter niet duidelijk of er een derde onderzoeker als tussenpersoon heeft gefunctioneerd waarna deze collectie is opgenomen door de Pacific Research Archives.¹²³

Context via biografische informatie

De biografische informatie die de Pacific Research Archives geven lijkt een goede manier om de archieven te contextualiseren. Hierdoor wordt de vorming van het archief zelf in context geplaatst. Impliciet wordt er daardoor meer bekend over de achtergrond van de

¹²⁰ ANU Archives, 'Series 533', (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²¹ ANU Archives, 'Series 342 - Cookbook of the New Guinea Lutheran Mission', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/cookbook-of-new-guinea-lutheran-mission> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²² ANU Archives, 'Series 449 - Solomon Islands languages collection', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/solomon-islands-languages-collection> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²³ De laatste priester is in 2006 overleden, aangezien de 'Pacific Research Archives' pas in 2007 ontstaan zijn lijkt directe schenking aan het project onwaarschijnlijk. Zie: ANU Archives, 'Series 449 - Solomon Islands languages collection' (geraadpleegd 13 maart 2020).

periode waarin het archief gevormd is. De informatie blijft echter impliciet waardoor het project er niet in slaagt om koloniale structuren voor de gebruiker inzichtelijk te maken. De link tussen het heersende koloniale systeem en de zendingsactiviteiten is hierdoor ook niet helder.

Bij de Pacific Research Archives is het uitgangspunt onderzoek, hierdoor is de context gelaagd: de context van het onderzoek én van de opgenomen archiefstukken. Dat laatste wordt niet altijd meegenomen in de biografische gegevens of archiefomschrijving.

De collectie over talen op de Solomonseilanden bijvoorbeeld, heeft vanwege de tijd waarin het ontstaan is niet alleen een missie achtergrond maar ook een koloniale achtergrond. Deze context ontbreekt niet alleen in de biografische informatie van de betrokken priesters maar ook in de archiefomschrijving. Een zoektocht binnen de Pacific Research Archives naar de term 'colonial' levert vijftien resultaten op. Dit verwijst soms naar instellingsnamen waarin het woord 'colonial' zit maar wordt ook gebruikt als geografische aanduiding.¹²⁴ Dit zoekresultaat heeft geen overlappende resultaten met de hiervoor gemaakte selectie omtrent missie binnen de onderzoekscollectie. Dit is opvallend omdat hiermee de koloniale structuren waarbinnen de missionarissen en zendelingen actief waren onbelicht blijven.

Missie- en zendingsmanuscripten

In de collectie van het Pacific Manuscripts Bureau zijn met de zoekterm 'missionary' al ruim tweehonderdveertig archieven gevonden.¹²⁵ Het gaat dan bijvoorbeeld om het archief met notities van de Franse missionaris vader Jean-Marie Bazin.¹²⁶ In deze archiefomschrijving wordt een korte geschiedenis van de missie op Wallis Island gegeven, daarbinnen wordt de rol van Bazin weergegeven. De inhoud van het archief heeft voornamelijk betrekking op de missie zelf maar bevat ook notities over bijvoorbeeld flora, fauna, lokale gebruiken, ceremonies en muziek. Anderzijds zijn er notities opgenomen over de Franse gemeenschap op het eiland.¹²⁷ Hierbij wordt geen melding gemaakt over de koloniale geschiedenis die hiermee verband houdt, terwijl vooral de notities over de Franse gemeenschap daar een duidelijke opening voor bieden.

¹²⁴ Zie: ANU Archives, 'Deposit N306 - CSR Limited Archives deposit 2', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/csr-limited-archives-deposit-2> (geraadpleegd 14 maart 2020) & ANU Archives, 'Series 512 - Judy Davis unpublished manuscript for PhD in womens history, Papua New Guinea from 1874 – 1942', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/judy-davis-unpublished-manuscript-for-phd-in-womens-history-papua-new-guinea-and-pacific> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²⁵ Pacific Manuscripts Bureau, 'Archival description: missionary', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=missionary&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²⁶ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 965 - 'Notes sur la mission' by Father Jean-Marie Bazin', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/notes-sur-la-mission-by-father-jean-marie-bazin> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²⁷ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 965 - 'Notes sur la mission' (geraadpleegd 13 maart 2020).

Over het algemeen geeft het Pacific Manuscripts Bureau informatie over de periode waar het archief betrekking op heeft en het formaat van het archief. Naast deze meer zakelijke informatie wordt er informatie gegeven over de archiefvormer, de functies van de archiefvormer en wordt er genoteerd waar de originele archieven zich bevinden.¹²⁸ Een voorbeeld waarbij dit zeer summier is gedaan is het archief met verslagen en correspondentie van de katholieke missie op Nieuw-Caledonië.¹²⁹ Als archiefvormer staat de Rooms katholieke kerk vermeld en verder worden de verschillende secties binnen het archief opgesomd. Hierin staan enkele persoonsnamen genoemd en functies van andere voorkomende personen in het archief. Deze zijn niet gecontextualiseerd.¹³⁰

Een ander voorbeeld uit de archieven is de collectie met pamfletten die verbonden zijn aan de zending van de methodistenkerk op de Fiji-eilanden. Bij deze collectie wordt informatie gegeven over de verzamelaar van de pamfletten.¹³¹ Er wordt niet weergegeven hoe deze pamfletten zich verhouden ten opzichte van de politiek ter plaatste of welke rol de methodistenkerk innam in het koloniale systeem.

De voorbeelden laten zien dat er ook in dit project voornamelijk gefocust is op de archiefvormer. Ook hier is weinig oog voor de koloniale maatschappij als geheel. Voor de gebruiker wordt niet duidelijk hoe de archiefvormer, en dus het archief, zich verhoudt tot de koloniale machthebber, lokale machthebbers en de lokale bevolking.

De term koloniaal in de database

Het trefwoord 'colonial' levert in de database van het Pacific Manuscripts Bureau drieënvijftig resultaten op.¹³² Dit betekent dat niet alle archieven die verbonden zijn aan missie of zending, ook verbonden zijn aan de koloniale geschiedenis. Een combinatie van de zoektermen 'colonial' en 'mission' levert slechts acht zoekresultaten op.¹³³ In het digitale archief dat dan naar voren komt wordt de term 'colonial' enkel gebruikt om te verwijzen naar

¹²⁸ Zie bijvoorbeeld: Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 1264 - A Warwai Ure Iesu Karisito, translation of Gospel stories into the Blanche Bay dialect, and Rev. Walker's, Reflections on the Work of the Missionary, written on his return from New Britain, PNG.', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/warwai-ure-iesu-karisito-translation-of-gospel-stories-into-blanche-bay-dialect-and-rev-walkers-reflections-on-work-of-missionary-written-on-his-return-from-new-britain-png> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹²⁹ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 181 - Correspondence and reports', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/correspondence-and-reports> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁰ PMB, 'Collection MS 181' (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³¹ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection DOC 408 - Collection of pamphlets relating to the Methodist Church in Fiji', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/collection-of-pamphlets-relating-to-methodist-church-in-fiji> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³² Pacific Manuscripts Bureau, 'Colonial in any field', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&page=4&sort=alphabetic&sq0=colonial&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³³ Pacific Manuscripts Bureau, 'Colonial in any field & Mission in any field', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&page=4&sort=alphabetic&sq0=colonial&so1=and&sq1=mission&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

het koloniale tijdsframe. De periode wordt niet afgebakend en er wordt ook niet gemeld wel land dit gebied als kolonie claimde.¹³⁴

Deze korte verkenning wijst erop dat er bij het schrijven van de context in de archiefomschrijving voornamelijk wordt gekeken naar de directe inhoud van het archief. Op welke manier deze beïnvloed is door achterliggende koloniale structuren komt niet naar voren in de informatie bij de archieftoegangen.

Archieven van de zendingspraktijk

In tegenstelling tot de twee hiervoor behandelde Australische projecten zijn in het Mundusproject alleen maar missie- en zendingsarchieven opgenomen. Binnen dit project is gefocust op de inhoud van de archieven maar er is ook aandacht voor wat achtergrondinformatie omtrent de archiefvormer. Binnen de beschrijvingen van het Mundusproject is er verder nog ruimte om informatie te geven over de geschiedenis van het archief zelf. Via welke instanties is dit archief terechtgekomen in de collectie? Als laatste wordt de structuur van het archief geschetst door het type opgenomen documenten op te sommen en de opbouw van het archief weer te geven.¹³⁵

Een voorbeeld is het 'St Augustine's College Archive'.¹³⁶ de achtergrondinformatie focust op het doel van de zending vanuit deze instelling. De zendingspraktijk staat dus centraal. Interessant is dat dit de eerste keer is in dit onderzoek dat kolonialisme expliciet genoemd wordt in de achtergrondinformatie van een van de opgenomen archieven in de projecten. Dit blijft echter beperkt tot de opmerking dat personeel werd opgeleid om in de koloniën te gaan werken.¹³⁷ Dit geldt ook voor de geografische verwijzing naar koloniaal gebied in het archief van de 'Medical Women's Federation'.¹³⁸

Deze opmerkingen zijn ook bij het Mundusproject niet de standaard: in de 'Qua Iboe Mission Records' over de Ierse zending in Nigeria wordt niets vermeld over kolonialisme.¹³⁹ In de achtergrond worden de doelstellingen van deze specifieke zending uiteengezet en waarbij de aansturing vanuit Ierland een grote rol speelt.¹⁴⁰

Het Mundusproject toont dus afhankelijk van het archief wel een bewustzijn van het koloniale verleden. Het lijkt echter eerder een geografische verwijzing te zijn naar het

¹³⁴ Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection PHOTO 101 - Fiji 2009', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/fiji-2009> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁵ Zie bijvoorbeeld: Mundus, 'St Julian's Community Papers', <http://www.mundus.ac.uk/cats/17/1324.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁶ Mundus, 'St Augustine's College Archive', <http://www.mundus.ac.uk/cats/77/1288.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁷ Mundus, 'St Augustine's College Archive' (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁸ Mundus, 'Medical Women's Federation', http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/hisearch?coll_id=1003&inst_id=16&keyword=colonial (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹³⁹ Mundus, 'Qua Iboe Mission Records', <http://www.mundus.ac.uk/cats/65/1228.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

¹⁴⁰ Mundus, 'Qua Iboe Mission Records' (geraadpleegd 13 maart 2020).

koloniaal gebied dan naar de koloniale periode en structuur. De archiefvormer staat net als bij de Australische projecten centraal.

Impliciete koloniale geschiedenis

Alle drie de onderzochte projecten hebben aandacht voor religieuze missie en zending. Missiearchieven hebben, zoals eerder beargumenteerd, betrekking op de koloniale samenleving en zijn dus ook koloniale archieven. Dit wordt door alle onderzochte projecten onvoldoende erkend.

In de context die gegeven wordt bij de verschillende opgenomen archieven zou er ruimte zijn om de archieven expliciet te verbinden aan de koloniale geschiedenis. Over het algemeen gebeurt dit niet: de gegeven context focust op biografische gegevens van de verschillende archiefvormers. Bij zowel het Mundusproject als het Pacific Manuscripts Bureau worden hierbij actoren uit de koloniale periode genoemd, zij worden waar mogelijk verbonden aan de organisatie waarbij zij actief waren. De Pacific Research Archives doen dit ook maar doordat zij onderzoeksarchieven centraal stellen in hun project bieden zij waar mogelijk twee maal biografische informatie aan: een maal van de wetenschappelijke onderzoeker die het archief heeft samengesteld en ook nog informatie over de verschillende actoren die in de archieven voorkomen.

Als er in de archieven verwezen wordt naar kolonialisme is dit vaak alleen een geografische verwijzing naar koloniaal gebied. Dit is dan waarschijnlijk direct overgenomen uit het archief. De gegeven achtergronden blijven vaak impliciet omdat biografische gegevens voorop staan. Deze geven wel informatie over de maatschappij waarbinnen de personen functioneerden maar dit blijft erg summier. Hierdoor blijft het voor de gebruiker onduidelijk op welke manier de koloniale structuren waarbinnen het archief ontstaan is, het archief beïnvloed hebben. De koloniale geschiedenis blijft impliciet aanwezig. Voor de 'dekolonisatie' van archieven is het juist van belang om de koloniale geschiedenis binnen deze archieven te benoemen.

Conclusie

Internationale collectievormingsprojecten spelen een belangrijke rol binnen 'dekolonisatieprocessen' wereldwijd. Archieven bepalen immers welke geschiedenissen er bewaard worden.¹⁴¹ De onderzochte projecten van de Australian National University en School of Oriental and African Studies dragen bij aan de 'dekolonisatie' doordat zij binnen hun projecten verschillende, koloniale, archieven samenbrengen en online toegankelijk maken.

Beide Australische projecten zijn internationaal. Er worden archieven uit heel Oceanië en Zuidoost-Azië samengebracht binnen één nieuwe collectie. Deze collecties zijn gebaseerd op de geografische afbakening. Hierbij is een impliciete verwijzing naar kolonialisme af te lezen: vrijwel alle gebieden die binnen deze afbakening vallen hebben te maken gehad met kolonialisme. Het Britse Mundusproject verzamelde juist een thematische collectie waarin missie- en zendingsarchieven verzameld worden. Missie speelt een rol in de uitvoering van koloniaal beleid en moet altijd handelen binnen de bestaande koloniale structuren waardoor ook deze archieven koloniaal zijn.

Het Mundusproject is geen internationale samenwerkingen aangegaan maar blijft een collectievormingsproject met een internationaal karakter door de archieven die zij ontsluiten. Alle archieven hebben betrekking op missie en geven dus internationale interactie weer. Het is een gemiste kans dat zij geen buitenlandse collecties hebben opgenomen in hun digitale index.

Opbouw van de collecties

Alle drie de onderzochte projecten hebben digitale indexen gemaakt waardoor de verschillende opgenomen collecties beter toegankelijk en doorzoekbaar zijn geworden. De Australische Pacific Research Archives heeft archieven overgeplaatst naar de archiefcollectie van de Australian National University. Hierdoor is ook het eigenaarschap over de archieven overgegaan op de universiteit.

In het 'dekolonisatieproces' is dat een nadeel. Het eigenaarschap is over gegaan op een westers instituut. Algemeen geldt er volgens historica Sophie Rose een risico: als alleen westerse landen beslissingen maken omtrent koloniale archieven of de wijze van 'dekolonisatie' kunnen bewust of 'onbewust' de koloniale verhoudingen in stand gehouden worden.¹⁴² Internationale samenwerking is daarom heel belangrijk maar door de overdracht van eigenaarschap verliest de vorige eigenaar zijn recht op inspraak. Bij het Pacific Manuscripts Bureau en bij het Mundusproject wordt het eigenaarschap van de stukken niet overgedragen aan de projecten.

¹⁴¹ Smit, 'Focus: "Mensen wreven over onze armen"', NPO Radio 1 (21 januari 2020), 00:18:20-00:20:32.

¹⁴² Rose, 'Hoe dekoloniseer je een archief', (geraadpleegd 22 november 2019).

Dit verschil in de kwestie rondom eigenaarschap kan verklaard worden doordat Mundus slechts een index opstelt. Archiefstukken zijn niet via Mundus te raadplegen. Het Pacific Manuscripts Bureau biedt daarentegen wel kopieën aan van archiefstukken maar heeft ook de daadwerkelijke archiefstukken niet opgenomen in een nieuwe collectie. Deze methodes zijn te verkiezen boven de methode van de Pacific Research Archives omdat op deze manier de oorspronkelijke structuren uit het verleden beter behouden zullen blijven.¹⁴³

Alle projecten zorgen ervoor dat voorheen versplinterde archiefcollecties nu onder één digitale collectie vallen. In het geval van het Mundusproject zijn ruim vijfhonderd, over verschillende instituten verspreide archieven samengebracht op één website. Dit vergroot de toegankelijkheid van deze archieven en zorgt ervoor dat onderzoekers de archieven sneller met elkaar in verband zullen zetten. Het is hierbij erg jammer dat buitenlandse archieven niet zijn meegenomen in het project.

De selectie van op te nemen archieven is bij alle drie de projecten, in eerste instantie, gemaakt door de projecten zelf. Beide Australische projecten stellen dat zij actief op zoek zijn naar nieuwe, nog op te nemen, archieven maar in de praktijk ligt het initiatief veelal bij de huidige beheerders van archieven. Dit is een logisch gevolg van het langere bestaan van beide Australische projecten. Alle projecten zijn gefinancierd door universiteiten en partners binnen het project. Hierdoor kunnen de projecten hun eigen doelstellingen en selectiecriteria onafhankelijk bepalen.

Toegankelijkheid via archiefomschrijvingen

De archiefomschrijvingen kunnen de toegankelijkheid van een archief bepalen en spelen hierdoor een belangrijke rol in het 'dekolonisatieproces'. Omdat het internationaal georiënteerde archieven betreft is de gebruikte taal binnen het project belangrijk. De gebruikte taal moet niet alleen in het land waarin het archief zich nu bevindt te begrijpen zijn maar ook in de gebieden die voorkomen in het archief. Dit zorgt ervoor dat, in het geval van de koloniale archieven waar het hier over gaat, de archieven zowel in het gekoloniseerde land te gebruiken zijn als in het land van de (oud-)kolonisator.

De hier onderzochte projecten zijn gestart in Engelstalige landen en hebben Engels als voertaal binnen het project en de archiefomschrijvingen. Doordat alle projecten zich in eerste instantie focussen op een academische doelgroep lijkt dit een logische keuze, Engels is immers een belangrijke taal in de wetenschap. Toch is het opvallend: hierdoor hebben de westerse partijen een voordeel ten opzichte van de voorheen gekoloniseerde gebieden.

In de archiefomschrijvingen wordt bij alle onderzochte projecten de gebruikte taal in de archieven benoemd en wordt er informatie gegeven over de archiefvormer. Hierdoor wordt er meer bekend over de context waarbinnen de archieven ontstaan zijn. Deze

¹⁴³ Zie Jeurgens in: Dresscher, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer', 14-15.

informatie is minder compleet dan van een 'dekolonisatieproject' verwacht kan worden. De voorkomende locaties in de archieven worden niet consequent benoemd en ook wordt er zelden ingegaan op de koloniale achtergrond van de archieven. Als er al verwezen wordt naar kolonialisme blijft het meestal bij het benoemen van koloniaal gebied. Ook de connectie tussen missie, zending en kolonialisme wordt zelden expliciet benoemd, dit terwijl religie een belangrijke rol inneemt in de koloniale cultuur. Missie en zending zijn daarnaast belangrijk bij het in de praktijk brengen van ethische politiek.

Digitalisering of 'dekolonisatie'

Deze projecten laten goed zien dat digitalisering een belangrijke stap is in het proces van 'dekolonisatie'. Digitalisering kan de onderzoekspraktijk veranderen doordat informatie die nu vaak op de achtergrond blijft zichtbaarder wordt.¹⁴⁴ Toch blijft er nog veel liggen: het digitaal beschikbaar maken van de archieftoegangen betekent nog niet dat deze ook toegankelijk zijn of dat deze een bewustwording tonen van de koloniale achtergronden of invloeden in een archief.

Doordat de geselecteerde archieven biografische informatie over de archiefvormers geven zetten zij een belangrijke eerste stap in de 'dekolonisatie' van hun collecties. Te vaak blijft echter achterwege binnen welk (koloniaal) systeem deze archieven gevormd worden. De concrete informatie die bewustwording van de koloniale achtergrond van archieven creëert blijft te vaak op de achtergrond en wordt niet expliciet benoemd. Daarnaast gaan deze projecten er te gemakkelijk vanuit dat Engelstalige archiefomschrijvingen volstaan. Deze keuze is nergens verantwoord. Ook het toevoegen van transcripties of vertalingen zou het 'dekolonisatieproces' verder brengen, hierdoor kan niet-wetenschappelijk publiek beter bediend worden.

Toch is digitalisering een van de belangrijkste stappen in de 'dekolonisatie'. Het vergroot de zichtbaarheid van archieven wat een eerste stap in de bewustwording van koloniale geschiedenis is. Doordat niet alle projecten de archieven die zij indexeren ook digitaal beschikbaar hebben gemaakt is ook hier nog veel te winnen.

Aanbeveling voor missiearchieven in Nederland en Indonesië

Dit onderzoek is zeer relevant voor de koloniale missiearchieven in Nederland en Indonesië. Missie is per definitie koloniaal doordat missie functioneerde binnen de koloniale heerschappij en de daarbij behorende koloniale structuren. Missie en religie zijn een belangrijk onderdeel van de koloniale cultuur en zoals eerder al beargumenteerd kan de koloniale heerschappij het best onderzocht worden door te kijken naar de dynamiek van de koloniale cultuur. Missiearchieven zijn daarbij dus een belangrijke bron.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Schikker, 'Rethinking the VOC', 96, 99-100.

¹⁴⁵ Ballantyne, 'Limits of British Imperial History', 431-435.

Essentieel in dit specifieke 'dekolonisatieproces' is een internationale samenwerking. Waar mogelijk moeten archieven uit verschillende betrokken gebieden in Nederland en Indonesië worden opgenomen en aan elkaar verbonden worden. Dit creëert een 'archival multiverse'¹⁴⁶ waarbij zowel de oude archiefstructuur in stand blijft maar ook interactie plaats kan vinden doordat verschillende archieven, verschillende perspectieven tonen.

Door het creëren van een nieuwe, digitale collectie komt de 'archival multiverse' tot stand. De toegankelijkheid van archieven wordt bovendien vergroot door in de archiefomschrijving achtergrondinformatie over het archief toe te voegen. Hierbij kan het voorbeeld van de drie projecten die in dit onderzoek bekeken zijn gevolgd worden: biografische gegevens van de archiefvormer zijn hierin heel belangrijk. Daarnaast is het verstandig om een expliciete verwijzing te maken naar de locaties die voorkomen in het archief. Door deze notitie tweeledig te maken wordt de bewustwording van de koloniale achtergrond vergroot: benoem de naam van het gebied nu maar benoem ook de historische naam en onder welk bewind dit gebied ten tijde van de vorming van het archief viel. Dit is een goede eerste stap in het blootleggen van koloniale structuren.¹⁴⁷

De context van het archief kan verder nog uitgebreid worden door naast biografische informatie ook informatie te geven over betrokken organisaties. In een aparte rubriek kunnen dan concrete werkzaamheden van de organisaties benoemd worden. Deze toelichting wordt het best zo breed mogelijk gemaakt zodat ook bij een heel specifieke archiefcollectie duidelijk is op welke vlakken van de samenleving de organisatie actief was.

Belangrijk in 'dekolonisatieprocessen' is dat er aandacht is voor verschillende groepen die betrokken waren bij kolonialisme. Dit is expliciet van belang bij missie- en zendingsarchieven omdat missionarissen en zendelingen zichzelf niet per definitie als koloniale actoren zegen. De bewustwording van koloniale verbindingen en de koloniale geschiedenis in het algemeen is belangrijk als we een stap willen zetten in het 'dekolonisatieproces'. 'Dekolonisatie' is een proces zonder einde, het is een continue houding en bewustzijn van de koloniale cultuur en onderlinge verbondenheid.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Schikker, 'Rethinking the VOC', 96, 99-100.

¹⁴⁷ Karabinos, 'Decolonisation in Dutch Archives', 129-141, alhier 131-133.

¹⁴⁸ Ibidem.

Bibliografie

Boeken en artikelen

- Ballantyne, Tony, 'Archive, discipline, state: Power and knowledge in south Asian historiography' in: *New Zealand Journal of Asian Studies* 3:1 (2001), 87-105.
- Ballantyne, Tony, 'Religion, Difference, and the Limits of British Imperial History' in: *Victoria Studies* 47:3 (2005), 427-455.
- Bloembergen, Marieke en Remco Raben (red.), *Het koloniale beschavingsoffensief: Wegen naar het nieuwe Indië 1890-1950* (Leiden 2009).
- Blom, J.C.H., 'Nederland sinds 1830' in: J.C.H. Blom en E. Lamberts (red.), *Geschiedenis van de Nederlanden* (Amsterdam 2014), 381-448.
- Bossema, Wim, 'Musea dekoloniseren, hoe doe je dat?' in: *De Volkskrant* 24 mei 2017 geraadpleegd via: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/musea-dekoloniseren-hoe-doe-je-dat~b3be56be/> op 22 november 2019.
- Bryan, Christine, 'From the Archives: Pacific Research Archives' in: *The Journal of Pacific History* 51:4 (2016), 409-446.
- Cook, Terry, 'Electronic Records, Paper Minds' in: *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research* 1:0 (2007), 399-443 (eerder verschenen in: *Archives and Manuscripts* 22 (1994), 300-328).
- Derksen, Maaïke, 'Local Intermediaries? The Missioning and Governing of Colonial Subjects in South Dutch New Guinea, 1920-42' in: *The Journal of Pacific History* 51:2 (2016), 111-142.
- Dresscher, Thomas, 'Het dekoloniseren van archiefbeheer en historisch onderzoek in Nederland' in: *Archievenblad (KVAN)* 122:9 (2018), 14-19.
- Gommans, Jos, 'Rethinking the VOC: Two Cheers for Progress' in: *BMGN - Low Countries Historical Review* 134:2 (2019), 142-152.
- Haskins, Victoria, 'Decolonizing the archives: a transnational perspective' in: Reid & Paisley (red.), *Sources and methods in histories of colonialism* (Abingdon/New York 2017), 47-68.
- Karabinos, Michael, 'Decolonisation in Dutch Archives: Defining and Debating' in: *BMGN - Low Countries Historical Review* 134:2 (2019), 129-141.
- Langdon, Robert, 'Pacific Manuscripts Bureau: pros and cons of its continuance after 15 April 1986' via: <https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/docs/Langdon.pdf> (1985).
- Maidment, Ewan, 'Who is collecting Pacific Island archives in Australia now?' in: Susan Cochrane & Max Quanchi, *Hunting the collectors: Pacific collections in Australian museums, art galleries and archives* (New Castle upon Tyne 2011), 300-317.

- Monteiro, Marit, 'Erfgoed delen, geschiedenis verrijken' in: *Impressie: Nieuwsbrief van het KDC* (2019), 18-20.
- Raben, Remco, 'A New Dutch Imperial History? Perambulations in a Prospective Field' in: *BMGN – Low Countries Historical Review* 128:1 (2013), 5-30.
- Reid, Kirsty en Fiona Paisley (red.), *Sources and methods in histories of colonialism: approaching the imperial archive* (Abingdon/New York 2017).
- Rose, Sophie, 'Hoe dekoloniseer je een archief: Verslag VOC-symposium', <https://www.historici.nl/hoe-dekoloniseer-je-een-archief/> (5 december 2017), geraadpleegd 22 november 2019.
- Schikker, Alicia, 'Rethinking the VOC: Between Archival Management and Research Practice' in: *BMGN - Low Countries Historical Review* 134:2 (2019), 96-102.
- Seton, R.E., *A preliminary guide to the archives of British Missionary Societies* (Londen 1992).
- Stoler, Ann Laura, 'Colonial Archives and the Arts of Governance' in: *Archival Science* 2 (2002), 87-109.
- Thompson, James, 'Modern Britain and the New Imperial History' in: *History Compass* 5:2 (2007), 455-462.
- Wekker, Gloria, *White Innocence: Paradoxes of Colonialism and Race* (Durham 2016).
- Zoetbrood, Nienke, Rokhaya Seck en Lauren Fabels, 'Kasten vol schuldgevoel: wat te doen met schedels en botten uit de koloniale tijd?', <https://www.vn.nl/dekolonisatie-kasten-vol-schuldgevoel/> (3 maart 2018), geraadpleegd 28 november 2019.

Digitale bronnen

- ANU Archives, 'Collection DOC 103 - Journal des Missions Evangeliques Societe des Missions Evangeliques, 1826 –', <https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/journal-des-missions-evangeliques-societe-des-missions-evangeliques-1828> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Deposit N306 - CSR Limited Archives deposit 2', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/csr-limited-archives-deposit-2> (geraadpleegd 14 maart 2020).
- ANU Archives, 'Deposit P5 - H E Holland collection', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/h-e-holland-collection> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Deposit Z514 - Michael Easson collection', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/michael-easson-collection> (geraadpleegd 13 maart 2020).

- ANU Archives, 'Deposit Z386 - Mauri Brothers and Thomson deposit',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/mauri-brothers-and-thomson-deposit>
(geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Pacific Manuscripts Bureau: 15696 results with digital objects',
<https://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?topLod=0&sort=identifier&query=&repos=> (geraadpleegd 30 januari 2020).
- ANU Archives, 'Pacific research archives, with digital objects',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=pacific+research+archives&onlyMedia=1&topLod=0&rangeType=inclusive>
(geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Pacific Research Archives, Unknown',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=Pacific+Research+Archives&sf0=subject©rightStatus=356&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Pacific Research Archives: 180 Results for Pacific Research Archives',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-archives?page=2&sort=lastUpdated&listLimit=100> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Pacific Research Archives in subject access points',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=Pacific+Research+Archives&sf0=subject&so1=and&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 28 februari 2020).
- ANU Archives, 'Series 268 - John Ballard's Pacific research papers',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-papers-3>
(geraadpleegd 25 februari 2020).
- ANU Archives, 'Series 272 - Alan Ward research papers on Pacific Island land matters',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/research-papers-pacific-island-land-matters> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Series 342 - Cookbook of the New Guinea Lutheran Mission',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/cookbook-of-new-guinea-lutheran-mission> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Series 449 - Solomon Islands languages collection',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/solomon-islands-languages-collection>
(geraadpleegd 13 maart 2020).
- ANU Archives, 'Series 450 - Frank Gosson's collection of photographs from the Astrolabe mineral field (the Laloki and Dubuna Copper Mines) Papua New Guinea',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/frank-gossons-collection-of-photographs-from-rouna-falls-papua-new-guinea> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 500 - Papers of Arthur Braisby',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/papers-of-l-braisby> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 512 - Judy Davis unpublished manuscript for PhD in womens history, Papua New Guinea from 1874 – 1942',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/judy-davis-unpublished-manuscript-for-phd-in-womens-history-papua-new-guinea-and-pacific> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 533 - Correspondence of the Reverend Shirley Waldemar Baker and Beatrice Baker', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/correspondence-of-the-reverend-shirley-waldemar-baker> (Tonga) (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 582 - Gilbert Herdt Sambian archive' <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/gilbert-herdt-sambian-archive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 601 - Report on coastwatching activity on Bougainville Island 1941 – 1943', <http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/read-w-j-jack-report-on-coastwatching-activity-on-bougainville-island-1941-1943> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'Series 674 - Recordings of 'France in the Pacific' conference',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/france-in-the-pacific-past-present-future-sound-cassettes-of-individual-papers> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU Archives, 'translation & Pacific Research Archives',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=translation&so1=and&sq1=Pacific+Research+Archives&topLod=0&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).

ANU College of Asia & the Pacific, 'About the Pacific Manuscripts Bureau',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/about.php>, versie 18 september 2019 (geraadpleegd 30 januari 2020).

ANU College of Asia & the Pacific, 'Pambu news',
http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/newsletters/Pambu_Series6_No6_2019.pdf, versie 18 september 2019 (geraadpleegd 30 januari 2020).

Australian National University Archives, 'Pacific Research Archives',
<http://archivescollection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-archives> (geraadpleegd 25 februari 2020).

Australian National University, 'About the Pacific Manuscripts Bureau',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/about.php>, versie 19 september 2019 (geraadpleegd 12 maart 2020).

Australian National University, 'We are sorry',

<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/noaccesstopmb.php> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Australian National University, 'Pacific Research Archives', <http://archives.anu.edu.au/collections/pacific-research-archives> (geraadpleegd 30 januari 2020).

Australian National University, 'About Pacific Manuscripts Bureau', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/about> (geraadpleegd 11 februari 2020).

Australian National University Archives, 'Pacific Research Archives', <http://archives.collection.anu.edu.au/index.php/pacific-research-archives> (geraadpleegd 25 februari 2020).

Australian National University, University Library, 'Procedure: Pacific Research Archives collecting procedure', https://policies.anu.edu.au/ppl/document/ANUP_009410, versie 30 juni 2019 (geraadpleegd 12 februari 2020).

Huygens ING, 'Repertorium van Nederlandse zendings- en missie-archieven 1800-1960', <http://resources.huygens.knaw.nl/zendingoverzeesekerken/RepertoriumVanNederlandseZendings-EnMissie-archieven1800-1960/gids/organisatie/2979365288> (geraadpleegd 19 september 2019).

McKeever, Lucy, 'The Research Support Libraries Programme', <https://www.staff.ncl.ac.uk/lucy.mckeever/Reports/rslnov99.htm> (13 maart 2020).

Mundus, 'About Mundus', <http://www.mundus.ac.uk/about.html> (geraadpleegd 15 december 2019).

Mundus, 'St Julian's Community Papers', <http://www.mundus.ac.uk/cats/17/1324.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Mundus, 'Mundus help', <http://www.mundus.ac.uk/help.html> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'List of contributing institutions', <http://www.mundus.ac.uk/cats/> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'Jesuits in Britain archives', <http://www.mundus.ac.uk/cats/60/1053.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'Parkin, Dr Harry', <http://www.mundus.ac.uk/cats/73/1275.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'United Missionary Council for Wales Papers', <http://www.mundus.ac.uk/cats/15/1094.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'Foreign Mission of the Presbyterian Church of Wales', <http://www.mundus.ac.uk/cats/15/296.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'Rattenbury, Papers of Harold Burgoyne', <http://www.mundus.ac.uk/cats/67/1251.htm> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'Freetext search', <http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/freetext> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, '21 Matches' (zoekopdracht: catholic), <http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/quicksearch> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Mundus, 'St Augustine's College Archive', <http://www.mundus.ac.uk/cats/77/1288.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Mundus, 'Medical Women's Federation', http://www.mundus.ac.uk/cgi-bin/hisearch?coll_id=1003&inst_id=16&keyword=colonial (geraadpleegd 13 maart 2020).

Mundus, 'Qua Iboe Mission Records', <http://www.mundus.ac.uk/cats/65/1228.htm> (geraadpleegd 13 maart 2020).

National Library of Australia, 'Pacific digital resources', <https://www.nla.gov.au/research-guides/pacific-digitized-resources#> (geraadpleegd 30 januari 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Facebookpagina Pacific Manuscripts Bureau', <https://www.facebook.com/pacificmanuscriptsbureau/> (geraadpleegd 12 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Welcome to the Pacific Manuscripts Bureau catalogue', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Digital object', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/digitalobject/browse> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Advanced search options', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&topLod=0> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Search authority record', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/actor/browse> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 017 - "17. Joseph sing-singing"', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/17-joseph-sing-singing-not-digitized-3> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 037 - "Ginitago Veagana": A Justification of Ginitago as a Term Describing Covenant and as a Name for the Sinaugoro Language Bible', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/ginitago-veagana-a-justification-of-ginitago-as-a-term-describing-covenant-and-as-a-name-for-the-sinaugoro-language-bible> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Pacific Manuscripts Bureau, 'Item 155 - A Theology of the Sacraments in Terms of Liberation: a Tahitian perspective. 102pp.', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/a-theology-of-the-sacraments-in-terms-of-liberation-a-tahitian-perspective-102pp> (geraadpleegd 13 maart 2020).

- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 1029 - "King Taufa"',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/king-taufa> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection DOC 408 - Collection of pamphlets relating to the Methodist Church in Fiji',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/collection-of-pamphlets-relating-to-methodist-church-in-fiji> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Colonial in any field',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&page=4&sort=alphabetic&sq0=colonial&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Colonial in any field & Mission in any field',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&page=4&sort=alphabetic&sq0=colonial&so1=and&sq1=mission&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection PHOTO 101 - Fiji 2009',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/fiji-2009> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Archival description: missionary',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/informationobject/browse?showAdvanced=1&sq0=missionary&topLod=1&rangeType=inclusive> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 965 - 'Notes sur la mission' by Father Jean-Marie Bazin', <http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/notes-sur-la-mission-by-father-jean-marie-bazin> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 1264 - A Warwai Ure Iesu Karisito, translation of Gospel stories into the Blanche Bay dialect, and Rev. Walker's, Reflections on the Work of the Missionary, written on his return from New Britain, PNG.',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/warwai-ure-iesu-karisito-translation-of-gospel-stories-into-blanche-bay-dialect-and-rev-walkers-reflections-on-work-of-missionary-written-on-his-return-from-new-britain-png> (geraadpleegd 13 maart 2020).
- Pacific Manuscripts Bureau, 'Collection MS 181 - Correspondence and reports',
<http://asiapacific.anu.edu.au/pambu/catalogue/index.php/correspondence-and-reports> (geraadpleegd 13 maart 2020).

Overig materiaal

Mak, Geertje, 'Huishouden in Nederlands Nieuw-Guinea: Geschiedenis van geslacht op geslacht', *Oratiereeks Universiteit van Amsterdam: 579* (Amsterdam 2017).

Monteiro, Marit, Marleen Reichgelt, Chris Dols, Hans Krabbendam, Overleg Projectplan digitaliseren missiearchieven in Indonesië (Overleg projectteam Erfgoed delen, Radboud Universiteit, Nijmegen 2018).

Smit, Steven, 'Focus: "Mensen wreven over onze armen om te zien of de huidskleur wel echt was."', NPO Radio 1 (21 januari 2020), geraadpleegd via: <https://www.nporadio1.nl/radio-focus/onderwerpen/526440-mensen-wreven-over-onze-armen-om-te-zien-of-de-huidskleur-wel-echt-was> op 28 januari 2020, 00:18:20-00:20:32.